

Релігія і національна безпека України в умовах війни

Автори | **Юрій Міндюк, Віктор Ягун, Олександр Саган,
Михайло Ташков, Оксана Горкуша**

ЗМІСТ

- 5** РЕЛІГІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ SINE QUA NON ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗДОРОВОГО СУСПІЛЬСТВА. ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ
- 10** ГІБРИДНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕЛІГІЇ
- 14** ПРОБЛЕМА СВІТОВОГО ПРАВОСЛАВ'Я І РОЗБУДОВИ ПОМІСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ. ГІБРИДНА ВІЙНА ІЗ РФ
- 24** УКРАЇНСЬКИЙ ВАЙШНАВІЗМ ПЕРЕД ВИКЛИКОМ РОСІЙСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: ІНДІЙСЬКО-МОСКОВСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ, ПСЕВДОНЕЙТРАЛІТЕТ І КРИЗА МОРАЛЬНОЇ ВІДСІЧІ
- 36** РЕЛІГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ/РУЙНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: САКРАЛЬНИЙ ВИМІР ВІЙНИ НАРАТИВІВ УКРАЇНСЬКИЙ СВІТ / «РУССКИЙ МІР»

Юрій Міндюк,
голова Українського безпекового клубу,
військовослужбовець

РЕЛІГІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ SINE QUA NON ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗДОРОВОГО СУСПІЛЬСТВА. ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні, в час великих випробувань для України, потреба морального регулятора є як ніколи актуальною. Таким моральним регулятором, сенсоутворювачем часто виступає організована релігія.

Для здорового суспільства **sine qua non** є не сама формальна конфесійність, а наявність джерела сенсів, моралі, солідарності, ритуалів горя й надії. У реальному житті цю функцію дуже часто виконує саме релігія. Для України це не абстракція: так, згідно із дослідженнями Центру Разумкова за 2024 і 2025 роки, 70% дорослих називають себе віруючими, 60% довіряють Церкві, 75% вважають, що релігія підвищує моральність і духовність, 55% — що вона є чинником демократичного суспільства, а лише 25% кажуть, що релігія не впливає на життя суспільства. Тобто релігія для України досі є не «приватним залишком минулого»,

а «значним резервуаром соціального капіталу»^{1, 2}.

Але сама наявність віри ще не гарантує здоров'я суспільства. Ті самі дослідження показує розрив між декларованою релігійністю та реальною включеністю: членами конкретної релігійної громади назвали себе лише 29%, Церкву моральним авторитетом вважають 47%, а переконані, що більшість священнослужителів є глибоко моральними й духовними людьми, лише 29%. До цього ж релігійність все більше і більше стає справою старшого покоління, молодь з кожним роком виявляє зростання байдужості до релігії. Отже, у воєнний час релігія корисна не як символічна емблема, а як етика служіння, довіра, компетентність і особиста репутація духовенства. Саме момент служіння є сьогодні дуже важливою концепцією, яка повинна стати наріжною для перебудови країни на рейки оборонної демократії, де ЗСУ, тил, державна служба підпорядковані спільній меті — обороні і розбудові країни.

Що війна робить із релігією

Під час війни релігія стає інфраструктурою витривалості. Вона дає мову для переживання втрати, допомагає не зірватися в нігілізм, зшиває громади, організовує волонтерство, супроводжує військо через капеланство, а назовні працює як канал міжнародної адвокації України. Це видно і на рівні держави: закон про військове капеланство чинний, а в ЗСУ капеланська діяльність структурована за чотирма напрямками — душпастирська опіка, консультування командування з релігійних питань, соціальна доброчинність і

¹ Рівень релігійності, довіра до Церкви, конфесійний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві (жовтень 2024р.) <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-reliiynosti-dovira-do-tserkvy-konfesiinyi-rozpodil-ta-mizhtserkovni-vidnosyny-v-ukrainskomu-suspilstvi-zhovten-2024r>

² Рівень релігійності, конфесійний і церковний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві (листопад 2025р.) <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-reliiynosti-konfesiinyi-i-tserkovnyi-rozpodil-ta-mizhtserkovni-vidnosyny-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2025r>

релігійно-просвітницька робота. Водночас станом на жовтень 2025 року Служба військового капеланства ЗСУ була укомплектована лише на 45% при штаті близько 1700 осіб і участі 13 релігійних організацій, тобто запит на духовний супровід більший за наявну спроможність системи. У квітні 2026 року Президент і Всеукраїнська рада церков знову окремо обговорювали підтримку воїнів, розвиток капеланства, подолання стресу і психологічної травми.

Війна, однак, не лише підсилює релігію, а й спотворює її. Агресор веде війну не тільки проти людей і держави, а й проти сакрального простору: ЮНЕСКО станом на 25 березня 2026 року верифікувала пошкодження 153 релігійних об'єктів в Україні; після удару 10 червня 2025 року було зафіксовано пошкодження східного фасаду Софійського собору, і після удару 15 червня 2026 року по Успенському соборі Києво-Печерської Лаври. На тимчасово окупованих територіях Моніторингова місія ООН з прав людини документувала обмеження свободи релігії, тиск на мусульманські й католицькі громади, вилучення храмів, арешти та ув'язнення священнослужителів, нові переслідування Свідків Єгови; Комісія США з міжнародної релігійної свободи також повідомляє про заборону релігійних груп, експропріацію або знищення молитовних будівель та викрадення або ув'язнення релігійних лідерів. З іншої сторони, ворог намагається діяти через свої афілійовані структури, напевне найбільші з яких є в першу чергу в УПЦ МП, з однієї сторони, залучаючи свою агентуру в цій структурі до прямого колабораціонізму на окупованих територіях чи сприяння інформаційно-гібридній війни на підконтрольній Україні. З іншої сторони —

Станом на жовтень 2025 року
Служба військового капеланства ЗСУ
була укомплектована лише на 45%

ворог розраховує на розвиток протистояння УПЦ МП із державою і суспільством, щоб створити їм на цілий світ образ мучеників, і дати місцевому активу поштовх до промосковської позиції з відповідними наслідками. Якщо враховувати, що саме серед прихильників УПЦ (МП) є найбільше противників приєднання України до ЄС і НАТО, як і тих, хто не вважає російський народ винним в агресії Росії щодо України, можна зробити висновок, що в цій релігійній громаді зібрані найбільше стійких прихильників Росії, її наративів, як і тих, які були піддані інформаційно-пропагандивній обробці її керівництвом чи активом.

Отже, релігійний вимір цієї війни — ніяк не периферія, а одна з серйозних арен боротьби за українську свободу, чому ворог приділяє особливу увагу.

Головні виклики для здорового суспільства

1

Перший виклик — **утримати одночасно безпеку і свободу совісті**. Закон №3894-IX про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій є чинним і встановлює механізми щодо структур, пов'язаних із забороненими іноземними релігійними організаціями. Соціально він має широку підтримку: 80,5% опитаних підтримують заборону діяльності РПЦ в Україні, 84% — норму про недопустимість керівного центру в державі-агресорі. Але Моніторингова місія ООН з прав людини застерегла, що зміни 2024 року спираються на підставу "національної/публічної безпеки", яка не передбачена Міжнародним пактом про громадянські та політичні права та Європейською конвенцією як підстава для обмеження свободи релігії чи релігійних об'єднань, і що такі норми можуть виявитися непропорційними.

Це означає: навіть справедлива боротьба з "руським миром" повинна вестися дуже продумано і з розрахунком, а саме через доказ, індивідуалізацію, судовий контроль і правову точність, а не через примітивні спроби вирішувати все марафонами чи дешевими репресіями.

2

Другий виклик — **не дати війні перетворити релігію на фабрику внутрішньої ворожнечі, чого добивається ворог.** Дані 2025 року показують, що на місцях міжвірянські відносини частіше сприймаються як спокійні (58,8%) або дружні (9,1%), ніж напружені (6,9%) чи конфліктні (2,8%). Але серед тих, хто бачить напругу чи конфлікт, 90,7% вказують насамперед на лінію ПЦУ–УПЦ (МП). Отже, в умовах багатоконфесійності і наявної небезпеки в існуванні російської агентури в УПЦ МП, завдання держави й церков — все ж не уніфікація, а керований плюралізм: міжконфесійна співпраця без толерування мереж, які працюють як провідники ідеології агресора. Тут потрібно швидше застосовувати логіку (переважного тихого) побоювання російської лінії в УПЦ МП, посилення автономності її проукраїнської лінії, яка дасть результат за певний час — тут напевне можлива тільки стратегія гри вдовгу.

Висновок

Отже, в умовах війни релігія справді може бути елементом *sine qua non* функціонування здорового суспільства — але не як державна ідеологія і не як примус до віри, як це працює в росії. Її незамінність в іншому: вона виробляє сенси, обмежує дегуманізацію, підтримує солідарність, супроводжує втрату, тримає моральний горизонт і допомагає суспільству не перетворитися на озброєну масу без внутрішнього компаса.

Для України формула виглядає так: **світська держава, вільна совість, міжконфесійна рівність, нульова терпимість до релігійної агентури агресора, сильне капеланство і союз духовної та професійної психосоціальної допомоги.**

Віктор Ягун,
генерал-майор запасу СБУ
Директор Агентства реформування сектору безпеки
Київ, 23 квітня 2026 року

ГІБРИДНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕЛІГІЇ

Релігійний простір в Україні сьогодні виходить далеко за межі гуманітарної чи культурної сфери. Він став повноцінним елементом національної безпеки — середовищем, де перетинаються інтереси держав, формуються ідентичності та реалізуються складні гібридні впливи.

У цьому контексті принципово важливо усвідомити: Російська Федерація не використовує релігію як другорядний чи допоміжний інструмент. Вона інтегрує її у свою стратегію гібридної війни як повноцінну інфраструктуру впливу — з власною логікою, агентурою, каналами комунікації та міжнародним виміром.

Гібридні виклики у релігійній сфері — це не лише питання пропаганди чи інформаційних операцій. Йдеться про комплексну діяльність, що включає інституційне проникнення, маніпуляцію релігійною іден-

тичністю, використання церковних структур для політичного впливу, а також інструменталізацію міжнародних правових механізмів.

Особливість релігійного середовища полягає в тому, що воно традиційно користується високим рівнем суспільної довіри. Саме ця довіра і перетворює його на вразливу точку, яку противник системно експлуатує.

Перший і ключовий напрям гібридного впливу — це інституційний. Йдеться про використання релігійних організацій, пов'язаних із Москвою, передусім структур Української православної церкви Московського патріархату, як каналів впливу. Важливо розуміти, що мова не лише про ідеологію чи риторику. Це питання організаційної вертикалі, кадрових рішень, фінансових потоків і, що найважливіше, — збереження канонічної та психологічної залежності.

Такі структури можуть виконувати одразу кілька функцій: бути каналом передачі наративів, середовищем формування лояльності, а в окремих випадках — і прикриттям для діяльності, що становить інтерес для розвідувальних органів держави-агресора.

Другий напрям — інформаційно-наративний. Росія системно просуває низку меседжів, які ми добре знаємо: «переслідування християн в Україні», «розкол православ'я», «відсутність свободи совісті». Ці наративи орієнтовані не стільки на внутрішню аудиторію, скільки на зовнішню — передусім на Сполучені Штати, країни Європейського Союзу та релігійно-консервативні кола глобального Півдня.

Релігійний фактор у цьому випадку використовується як інструмент легітимізації політичної позиції Росії. Через церковних спікерів, міжнародні релігійні організації та афілійовані лобістські структури формується альтернативна картина подій, яка має на меті підірвати підтримку України.

Третій напрям — політико-правовий. Ми спостерігаємо спроби винести внутрішні українські процеси у сфері державно-церковних відносин на міжнародний рівень. Залучаються інструменти міжнародного права, апеляції до таких інституцій, як Європейський суд з прав людини та різноманітні правозахисні механізми.

Мета цих дій очевидна: створити образ України як держави, що нібито порушує права віруючих, і таким чином делегітимізувати її політику як у внутрішньому, так і в зовнішньому вимірі.

Четвертий напрям — це соціальна дестабілізація. Конфлікти навколо храмів, провокації, штучне протиставлення «вірян» і «громади» — усе це використовується як інструмент розхитування ситуації на місцях. Особливу небезпеку становить можливість ескалації локальних конфліктів у ширші соціальні протистояння.

П'ятий вимір — міжнародний. Російська православна церква фактично виконує функцію елемента зовнішньополітичної інфраструктури Росії. Через неї просувається концепція «традиційних цінностей», формуються альянси, ведеться робота з діаспорами. Це класичний інструмент «м'якої сили», який у російському випадку інтегрований у загальну систему гібридного впливу.

Водночас було б стратегічною помилкою розглядати релігійний простір виключно як джерело загроз. Він є також потужним ресурсом стійкості держави.

Передусім це стосується становлення Православної церкви України як інституції автокефалії. Її поява суттєво зменшила зовнішній вплив на православний сегмент і стала важливим елементом формування національної суб'єктності.

Окремо слід відзначити інститут військового капеланства. Інтеграція релігійного чинника у сектор безпеки і оборони забезпечує підтримку морально-психологічної стійкості військовослужбовців і зміцнює внутрішню згуртованість.

Важливу роль відіграють і релігійні структури

Потенційний ресурс стійкості держави:

- Автокефалія ПЦУ
- Інститут капеланства
- Релігійні структури діаспори
- Волонтерська діяльність релігійних організацій

української діаспори. Вони виступають каналами публічної дипломатії, адвокації інтересів України та протидії російським наративам у міжнародному середовищі.

Не менш значущим є волонтерський і соціальний потенціал релігійних організацій — допомога внутрішньо переміщеним особам, гуманітарні ініціативи, робота з громадами. У кризових умовах саме ці структури часто діють швидше і ефективніше за державні механізми.

Разом з тим слід визнати, що державна політика у цій сфері досі залишається недостатньо системною. Вона значною мірою є реактивною, а не проактивною. Бракує чіткої координації між безпековим сектором, гуманітарною політикою та дипломатією.

У цих умовах необхідно перейти до більш структурованого підходу.

По-перше, на інституційному рівні — забезпечити прозорість діяльності релігійних організацій, особливо у частині фінансування та зовнішніх зв'язків, а також чітко врегулювати статус структур, пов'язаних із державою-агресором.

По-друге, на безпековому рівні — запровадити системний моніторинг релігійного середовища та механізми раннього виявлення ознак гібридних операцій.

По-третє, на інформаційному рівні — сформувати активну контрнративну політику, спрямовану як на внутрішню, так і на міжнародну аудиторію.

І, нарешті, принципово важливим є **партнерство з проукраїнськими релігійними структурами**. Держава має розглядати їх не як об'єкт регулювання, а як союзників у формуванні національної стійкості.

Підсумовуючи, слід наголосити: у сучасній війні боротьба ведеться не лише за території чи ресурси. Вона ведеться за сенси, ідентичність і довіру. Релігія у цьому процесі є не лише сферою віри, а інфраструктурою впливу. І від того, чи зможе Україна перетворити цей простір із зони вразливості на актив, значною мірою залежить її стратегічна стійкість.

Олександр Саган,
професор, завідувач відділення релігієзнавства
Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди
НАН України, доктор філософських наук

ПРОБЛЕМА СВІТОВОГО ПРАВОСЛАВ'Я І РОЗБУДОВИ ПОМІСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ. ГІБРИДНА ВІЙНА ІЗ РФ

Щодо світового православ'я, а релігієзнавці називають його Вселенським православ'ям (В.п.), нині побутують багато міфів, які нав'язуються суспільству. Але передусім для себе треба з'ясувати, що ми розуміємо під цим поняттям «Вселенське православ'я».

У систему Вселенського православ'я входять так звані диптихіяльні (взаємовизнані) православні церкви, яких нині нараховується по 15 за Константинопольським і Московським диптихами, проте у них децю інший порядок церков та їх склад. Я не буду зупинятися на цьому питанні. Зазначу лише, що деякі джерела дають 16-ту церкву — Охридську архиєпископію (Македонську ПЦ). Проте це помилка, оскільки Томосу вони не мають. Серби видали документ про необхідність видання Томосу. Тому македонці наразі ведуть

складні переговори із Константинопольським патріархом щодо отримання Томосу про автокефалію.

**Сім визнаних
(диптихіальних)
автономних ПЦ**

Синайська ПЦ (Єрусалимський патріархат); Фінляндська ПЦ (Константинопольський патріархат); Естонська Апостольська ПЦ (Константинопольський патріархат); Естонська Апостольська ПЦ (Московський патріархат); Китайська ПЦ (Московський патріархат); Японська ПЦ (Московський патріархат); Північноамериканська митрополія (Антиохійський патріархат).

**Помісні церкви,
автокефалія яких поки
що не визнана або
визнана частково
(позадиптихіальні)**

Білоруська автокефальна ПЦ; Північно-Македонська ПЦ (Охридська архієпископія); Російська ПЦ Закордонна (та частина, що не визнала об'єднання із Московською патріархією — свого часу РПЦЗ була визнана Сербським та Єрусалимським патріархатами); Чорногорська ПЦ; Американська ПЦ (під тиском Москви автокефалію визнали Грузинська, Болгарська, Польська православні церкви і Православна церква Чеських земель та Словаччини).

Інші церкви

Старообрядницькі, старостильні та інші церкви православного походження.

**Шість Східних
православних
церков (Oriental
Orthodox Churches)**

Коптська ПЦ Олександрії; Сирійська ПЦ Антиохії і Всього Сходу (сиро-яковитська); Апостольська Кафолічна Ассирійська Церква Сходу; Вірменська Апостольська Православна Кафолічна Свята Церква; Ефіопська ПЦ Тевахедо; Маланкарська православна сирійська Церква Індії; Ерітрейська ПЦ.

Кількісно розвиток Вселенського православ'я нині фактично обмежується демографічним відтворенням у країнах із домінуючим православним населенням.

Майже сторічна боротьба українців за свою автокефалію призвела до того, що у 2019 р. УПЦ КП та УАПЦ перейшли із стану невизнаних церков у стан визнаних. Наголошую — вони не були «неканонічними», як дехто із журналістів пише. Якби так було, то їх би не визнали без переосвячень. Але, оскільки канони не порушувалися, то всі таїнства були визнані.

Гібридна війна із РФ проти розбудови помісної УПЦ (ПЦУ)

Передусім слід сказати кілька слів про сам український Томос. Російська пропаганда стверджує, що цей Томос визнали тільки 4 церкви. Проте, якщо брати канони православ'я, то церква, яка не визнає Томос, розриває євхаристійне єднання із тією церквою, яка цей Томос видала. Цю канонічну дію зробила лише одна церква — Московська. Всі інші або мовчать (бо інакше треба зневажити і свій Томос, виданий Константинополем за такою ж методикою), або співслужать із ПЦУ (як це роблять ці 4 ПЦ).

Тобто процес визнання церкви має 2 етапи — визнання власне Томоса (визнали 13 із 14 ПЦ) і співслужіння, що є не обов'язковим для православної традиції. В історії православ'я були випадки, коли такі співслужіння відбували через десятки років, і ніхто цим особливо не переймався.

Щодо налагодження співслужіння, а фактично — дипломатичних стосунків між ПЦУ та іншими церквами. Це питання на суворому контролі не лише у Московській патріархії, але й у російському МЗС та ФСБ і ГРУ. Типовим є випадок, який стосується визнання ПЦУ Елладською ПЦ.

Російська світська дипломатія веде пропагандистську війну і відвертий шантаж «православних» країн, які можуть оголосити про співслужіння із ПЦУ. Так, 10 грудня 2019 р., у виступі на науковій конференції «Геополітичні події в життєво важливій галузі Східного Середземномор'я і їх взаємодія з міжнародним середовищем», колишній міністр оборони Греції Панос Камменос зізнався, що особисто тиснув на архієпископа Ієроніма та грецьких ієрархів, заохочуючи їх не визнавати ПЦУ. Він назвав рішення Собору Ієрархії Елладської церкви та її очільника «злочином».

Свою позицію він пояснив тим, що у випадку визнання ПЦУ Росія скасує свої гарантії недопущення «окупації грецьких островів» Туреччиною, надані нею в укладених з греками угодах. Колишній міністр попередив: якщо щось станеться найближчими місяцями, за відкликання російських гарантій безпеки Греції буде нести відповідальність особисто Собор Ієрархії Елладської церкви.

Фактично колишній міністр оборони Греції визнав, що питання визнання ПЦУ включено Росією в безпековий пакет геополітичних домовленостей з Грецією. Невиконання Грецією цього «церковного» пункту може призвести до безпосереднього тиску Росії на Туреччину з метою відкриття коридору для сирійських біженців в Європу через грецькі острови.

І таких випадків — десятки, попри всі вимоги декларовані Росією про «невтручання політиків у церковне питання». Натомість Росія використовує всі можливі засоби тиску на т.зв. «православні країни» — політичні, економічні, міграційні тощо, з метою недопущення визнання і співслужіння із кліром ПЦУ.

Чому це для них так важливо?

З огляду на багаторічні зусилля російської церковної та світської дипломатії та вливання коштів у «православні проекти» по всьому світу, стає зрозумілим, чому отримання Томосу для ПЦУ московське керівництво вважає найбільшим провалом російської зовнішньої політики за останні 200 років.

Адже вже наступного дня після оголошення комюніке Синоду Константинопольської ПЦ (11.10.2018), рішенням якого було повернуто Київську митрополію у лоно Вселенської патріархії, відбулося (12.10.2018) екстрене засідання Ради Нацбезпеки і оборони РФ на чолі із Путіним. Обговорювали «українське питання» (питання надання автокефалії ПЦУ).

Небезпека, яку несе для «російського імперського проекту» визнана та інституційована українська автокефалія, комплексна і включає в себе кілька аспектів: внутрішньоцерковний, міжцерковний, глобалістський. Поділ між ними цими аспектами часто умовний, проте кожен із них має свою специфіку.

Внутрішньоцерковний аспект стосується проблем:

- зміни датування і періодизації розвитку Московської ПЦ (втрата п'яти століть церковної історії,

визнання фактів присвоєння чужих канонічних територій — Крим і Причорномор'я, Бессарабія, Молдова, Естонія, частина Фінляндії тощо);

- суттєвого зменшення кількості парафій;
- можливості запуску т.зв. «ланцюгової реакції», коли Молдова, Білорусія, Казахстан тощо, можуть повторити шлях України;
- поповнення і якості церковних кадрів (значна частина православного кліру на теренах Росії і донині є походженням з України);
- звуження ринку збуту церковного начиння та інших предметів церковного вжитку (зменшення доходів Московської патріархії).

Міжцерковний аспект базується на іміджевих втратах Московської патріархії, яка із однієї із найбільших і найбагатших церков православного світу стане посередньою інституцією. Крім того, на православній арені з'явився новий потужний гравець (ПЦУ), яка є союзником Константинополя.

Із міжцерковним аспектом тісно пов'язані іміджеві втрати світського Кремля у реалізації їх планів у глобальному масштабі (світова експансія, вплив на світові політичні та економічні процеси тощо). Адже міждержавні стосунки РФ з багатьма країнами із домінуючим православним населенням часто будувалися на «спільній платформі» «захисту» православ'я і тому подібній риториці.

Наразі вже відчутно зіпсувалися відносини Росії із Грецією (аж до блокування видачі віз високопосадовцям із Московської патріархії). На черзі об'єктивне ускладнення відносин з іншими країнами, які наважаться підтримувати позицію Варфоломія в українському питанні або виступити проти нав'язуваної Кремлем теорії «руського міра». У цьому ж аспекті можна розглядати і «балканську православну кризу», яка є продовженням московської політики утримання у своєму силовому полі ключових балканських країн. Неодрозові «церковні» акції, навіть з участю українських ієрархів, а також висилки російських дипломатів із цих країн засвідчують про тісне переплетення політичних і церковних проблем, а також штучне підігрівання кризових явищ.

У своєму протистоянні із ПЦУ Московський патріархат несподівано знайшов собі союзника у вигляді Румунської православної церкви.

Синод Румунської ПЦ своїм рішенням 29.02.2024 про створення адміністративної структури на території України значно ускладнив Можливість комунікації із ПЦУ. Подібне рішення — далеко не перше. Вже були спроби створення в Україні церковних структур Румунської ПЦ. Так, у 1990 р. Румунської ПЦ створила нову митрополію — «Молдовську та Буковинську», першим митрополитом якої і став нинішній (з 2007 р.) Румунський патріарх Даниїл Чоботя, який є активним провідником розширення Румунської ПЦ на всі території, де є румуномовне населення. Фактично йдеться про «румунський мір».

У 1995 р. Синод Румунської ПЦ надав Бессарабській митрополії статус «екстериторіальної структури» (опіка румунською діаспорою, яка проживає поза східними кордонами Румунії, в т.ч. й Україні). У жовтні 2007 р. Синод Румунської ПЦ створив єпархії, які включали до свого складу частини Одеської й Чернівецької областей (після того були навіть вдалі спроби освячення румунськими владиками православних храмів на території України без погодження із українськими владиками). Проте ті рішення, завдяки церковному та політичному тиску Московського патріархату, вдавалося нейтралізовувати чи відтермінувати щодо українських теренів, які Російська ПЦ вважала своєю «канонічною територією».

Це рішення Румунської ПЦ не відповідає канонам та традиційній практиці Помісних православних церков. Окрім власне канонів (8-ме правило I Вселенського собору; 12, 15, 16, 32, 35 Апостольські правила та ін.), межі кожної Помісної церкви прописуються у томосах про автокефалію. Особливо це стосується нових автокефалій. Традиційно помісні церкви не можуть засновувати на території іншої церкви свої релігійні структури, якщо на це немає погодження церкви, за якою закріплена ця територія. Порушення цього правила призводило до глибоких криз у відносинах між церквами, аж до розриву євхаристійного єднання. Наприклад, у 2011-2014 роках таке спілкування було розірване між Єрусалимською та Румунськими церквами через спробу румунських священників самовільно збудувати церкву на території Єрусалимського патріархату. Зрештою будівлю назвали паломницьким центром та конфлікт було вичерпано.

Понад 17 років триває конфлікт із Сербською ПЦ, оскільки священники та ієрархи Румунської ПЦ багато років намагаються розбудувати й там свої структури. У 2021 р., патріарх Даниїл, «на прохання румунської громади», офіційно благословив створення румунської громади у Любляні, в юрисдикції Сербського патріархату, що ще більше загострило конфлікт.

Події 2021 р. у Сербії спровокували активне обговорення в румунському суспільстві теми створення парафій Румунської ПЦ у всіх місцях проживання румуномовного населення. Йдеться не лише про так звану «територію діаспори», але й про канонічні території Болгарської, Елладської, Кіпрської, Константинопольської, Сербської та інших помісних церков.

Тому вторгнення на територію ПЦУ є не особливою чи надзвичайною ситуацією — це багатодесятилітня практика Румунської ПЦ. Очевидно, що можливий конфлікт між ПЦУ і Румунською ПЦ неминуче створить і загострення міждержавних стосунків між Україною та Румунією. Адже мітинги у підтримку «гонимої» УПЦ МП і окремих її ієрархів, уже збираються в Румунії. Зацікавлені сили через церкву будуть створювати тиск на уряди країн, формуватимуть громадську думку. Зважаючи на війну, ситуацію з обох сторін будуть загострювати й агенти російських спецслужб.

Такі наслідки будуть не лише в ускладненні перспективи налагодження євхаристійного єднання між Румунською ПЦ із Православною Церквою України чи (малоймовірно) розриву таких відносин із УПЦ Московського патріархату, але й можуть мати більш глобальний масштаб.

→ а) Передусім йдеться про показове ігнорування офіційних домовленостей, досягнутих на Всеправославному Соборі на Криті (2016 р.). Зокрема Румунський патріарх Даниїл підписав соборний документ «Православна діаспора». Проте 29.02.2024 р. синодальним рішенням Румунської ПЦ було утворено (окрім згаданої Румунської ПЦвУ) ще дві румунські єпархії (у Великій Британії та Ірландії й Ісландії — п.2-3 рішення) — на території Константинопольського патріархату.

→ б) Румунська ПЦ все глибше занурюється у етнофілетичну ідеологію, створюючи новий центр напруги у Вселенському православ'ї. Справа в тому, що засуджений у православ'ї ще у ХІХ ст. етнофілетизм став

ключовою частиною румунської еклезіології. Вони його витрактовують як збереження «національної ідентичності». Тому Румунська ПЦ намагається створювати свої структури скрізь, де проживають православні румуни, часто нехтуючи при цьому канонами та законними інтересами інших церков. Наприклад, вторгнення на канонічну територію ПЦУ зачіпає не тільки її, а й авторитет Константинопольського патріархату, у Томосі якого чітко визначена юрисдикція ПЦУ в Україні.

Якщо церкви Вселенського православ'я, передусім — Константинопольський патріархат — не вирішать цю проблему, то, як справедливо зазначають багато експертів, вірус етнофілетизму може захопити й інші церкви. А, відтак, розуміння «території Помісної церкви» буде знівельоване. Московський патріархат, який своїми діями намагається нині створити «юрисдикційно-територіальний хаос», досягне успіху. Але цей «успіх» може підірвати авторитет і майбутнє всієї системи Вселенського православ'я.

в) Зважаючи на ще нещодавній жорсткий опір Московського патріархату щодо експансії Румунської ПЦ в Україну, Румунська ПЦ не прискорювала події. Перебування «de jure» румуномовних православних громад у складі УПЦ МП компенсувалося тим, що «de facto» ці громади перебували під орудою Румунської ПЦ, яка фактично безперешкодно розбудовувала на Буковині «румунський світ» чи «велику Румунію» (із роздачею паспортів) та вела/веде тут свою пропаганду.

Проте із 2022 р. розпочався новий етап у московсько-румунських відносинах. Не будучи впевненою у можливості збереження своїх структур в Україні, Московська патріархія почала розробляти варіант провокування Румунської ПЦ на вторгнення на канонічну територію ПЦУ. Мета — унеможливити чи максимально ускладнити налагодження відносин між цими церквами та, за можливості, спровокувати міждержавний конфлікт.

Так, на фоні активного відстоювання кожної своєї громади, яка покидала УПЦ МП, 29.03.2022 р. з'явився лист митрополита Хустського і Виноградівського УПЦ МП Марка про благословення клірикам Солотвинського благочиння переходити в Румунський патріархат. Факт відсутності покарання за таку ініціативу засвідчує її узгодженість не лише із київським, але й із московським керівництвом Російської ПЦ.

Ідея полягає в тому, що поруч із румуномовними громадами, в юрисдикцію Румунської ПЦ можуть пе-

рейти й інші громади УПЦ МП. Як зазначається на промосковських пропагандистських ресурсах, «у складі Румунської, Польської, Сербської та інших церков, клірики УПЦ МП автоматично отримують захист держав, де розташовані керівні центри церков». Відтак московські агенти впливу отримують широкі можливості для маніпулювання ситуаціями із «релігійними гоніннями», провокувати напруження не лише на міжцерковному, але й на міждержавному рівнях.

Подальший розвиток Вселенського православ'я має кілька подальших сценаріїв розвитку.

Ліберальний сценарій

Найбільш очікуваний із них — **ліберальний**, який передбачає: подальше проведення Святих і Великих Соборів Православної Церкви (у 2016 р. на Криті було задекларовано цю необхідність, без чого, як зазначалося, вирішення багатьох проблем у Вселенському православ'ї неможливе); зняття претензій Московської патріархії на першість у Вселенському православ'ї; врегулювання спірних питань у відносинах між диптихіальними православними церквами; віднайдення компромісу щодо належності діаспорних церков; врегулювання механізму щодо отримання і визнання нових автокефалій (недопущення політизації цього питання); перебудова місіонерської роботи у православних церквах і зупинення відтоку вірян.

Радикальний сценарій

Радикальний сценарій може зашкодити не лише іміджеві православ'я, але й завдати удару по його богословському й організаційному розвитку. Йдеться передусім про реалізацію московських амбіцій із переміщення центру світового православ'я із Константинополя в Москву. Константинополь за жодних умов не погодиться із цим, що може призвести до розколу і створення паралельного диптиху. Наслідком чого може стати: блокування подальшого проведення Всеправославних Соборів; створення паралельних юрисдикцій на територіях нинішніх церков; розділення православних церков у діаспорі за національними і юрисдикційними ознаками, що призведе до ослаблення світового православ'я; втрата контролю за проголошенням і визнанням нових автокефалій та створення нових диптихів; комерціалізація православ'я і перетворення його місіонерської у комерційну складову.

Гібридна війна Росії проти України розгортається і на релігійному фронті

Михайло Ташков,
офіцер ЗСУ,
керівник інформаційного проєкту
«Духовна Матерія»

УКРАЇНСЬКИЙ ВАЙШНАВІЗМ ПЕРЕД ВИКЛИКОМ РОСІЙСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: ІНДІЙСЬКО-МОСКОВСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ, ПСЕВДОНЕЙТРАЛІТЕТ І КРИЗА МОРАЛЬНОЇ ВІДСІЧІ

Анотація. У цій статті я узагальнюю тези свого виступу на науковій зоом-конференції про використання Росією релігії в інформаційній війні. Йдеться про те, як російський вплив у середовищі українського вайшнавізму, особливо в українському ІСККОН, тривалий час працював не стільки через прямі політичні гасла, скільки через залежність від російськомовних гуру, індійських авторитетів, пов'язаних із московським релігійним ринком, і риторику «духовного нейтралітету». Центральна теза: у ситуації геноцидної війни формула «ми поза політикою» часто перестає бути духовністю і стає мовою демобілізації жертви агресії.

1. Проблема: коли релігійний нейтралітет працює на агресора

Після початку повномасштабного вторгнення українські вайшнави опинилися перед подвійним вибором. З одного боку, сотні відданих стали частиною Сил оборони України: на час мого виступу у наших списках було понад три сотні вайшнавів у війську, десятки демобілізованих, 46 загиблих і 11 зниклих безвісти. З іншого боку, значна частина офіційного вайшнавського середовища не змогла або не захотіла назвати російську агресію злом, а український захист — морально правомірною відсіччю.

У публічному полі це часто подається лідерами вайшнавізму як те, що «вайшнав перебуває поза політикою». Коли такі гасла звучать з боку індійських проповідників вашнавізму, ми розуміємо, що за «позаполітичністю» вони ховають геополітичну прихильність Індії до Росії. Але такі самі наративи публічно звучать і від проповідників української вайшнавської спільноти. І це не може не викликати занепокоєння. Коли одна держава нападає, окупує території, вбиває цивільних, руйнує міста і намагається знищити ідентичність іншого народу, нейтралітет перестає бути нейтралітетом. Він стає відмовою від морального розрізнення. Саме це я називаю індійсько-московським патріархатом: системою релігійної залежності, в якій індійські авторитети, російськомовний проповідницький простір і московський релігійний ринок утворюють м'яку, але дуже впливову вертикаль.

Ця вертикаль не завжди наказує прямо підтримувати Росію. Вона частіше пропонує інше: не називати агресора; розчиняти війну в словах про карму; говорити, що «немає українців і росіян, є тільки душі»; відмовлятися від молитви за вбитих українських вайшнавів, бо це нібито «політика».

У результаті жертва втрачає голос, агресор — ім'я, а релігійна мова стає частиною інформаційної війни.

2. Еталон «Бгаґавад-гіти»: Бог не є нейтральним спостерігачем зла

Для коректного аналізу треба почати не з політичної публіцистики, а з власної нормативної бази вайшнавської традиції. У «Бгаґавад-гіті» Крішна прямо формулює місію свого Божественного приходу у світ (Бґ 4.8³):

Він каже, що приходить у цей світ не для абстрактної «духовності поза конфліктом», а для дуже конкретної етичної дії: захистити моральних, зупинити й покарати носіїв зла та відновити Дгарму — вищий етичний Закон, на якому тримається людське життя.

Цей вірш важливий не лише як богословська формула. Він задає етичну оптику: у світі існують праведники і лиходії, існує захист і покарання, існує дгарма і її руйнування. Отже, духовне бачення не означає сліпоту перед злом. Навпаки, воно вимагає здатності розрізняти добро і зло, жертву і агресора, захист і напад.

Саме тут виникає головний контраст із позицією значної частини сучасного вайшнавського лідерства. На жаль, за всі роки повномасштабного вторгнення Україна не почула від офіційних лідерів ІСККОН чи інших впливових вайшнавських інституцій жодної такої, як у Крішни та Бгактіведанти Свами, етичної ідеї щодо сакральності права на захист від агресії. Не було сказано: Бог стає на бік захисту праведних. Не було сказано: агресор має бути зупинений. Не було сказано: оборона України — це не «карма матеріалістів», а захист життя, гідності й самої можливості духовної практики.

³ Bhagavad-gītā As It Is. <https://vedabase.io/en/library/bg/4/8/>

3. Прабгупада про справедливу відсіч: агресора треба зупиняти

У своїй статті на PICU «Етика справедливої відсічі у ведичних писаннях у викладі А.Ч. Бгактиведанти Свами Прабгупади»⁴ я на багатьох прикладах показав, що засновник Міжнародного товариства свідомості Крішни не тільки був проповідником пацифізму, але й був послідовним критиком самої відомої «ікони» пацифізму — Махатми Ганді. Його позиція повністю співпадає з сучасною етикою необхідної оборони: якщо є агресор, його треба зупинити; якщо є напад, захист є обов'язком; агресора можна знищити негайно.

Прабгупада: «Якщо злий елемент приходить, щоб напасти на тебе, чи не є твоїм обов'язком битися і захищати себе?»

Прабгупада: «Агресора можна вбити негайно, якщо хтось є дійсно агресором. Немає гріха у вбивстві агресора».

Прабгупада: «Коли ворог прийшов на вашу територію, ви не можете сидіти склавши руки; ви мусите дати відсіч».

Ці цитати принципово важливі. Вони не прославляють війну як таку. Вони говорять про інше: насильство агресора і відсіч жертви не є морально симетричними. У вайшнавській традиції є поняття ātatāyī — агресора, і є поняття dharma-yuddha — справедливої відсічі. Тому спроба сказати про російсько-українську війну «це демони воюють із демонами» є не піднесеним духовним баченням, а руйнуванням самої категорії дгарми.

Саме на цьому контрасті видно глибину кризи сучасного вайшнавського лідерства. Засновник руху гово-

⁴ Михайло Ташков. Етика справедливої відсічі у ведичних писаннях у викладі А.Ч. Бгактиведанти Свами Прабгупади. https://risu.ua/etika-spravedlivoyi-vidsichi-u-vedichnih-pisannayah-u-vikladi-ach-bgaktivvedanti-svami-prabgupadi_n162692

рять мовою морального розрізнення: є нападник, є обов'язок захисту, є необхідність зупинити зло.

Натомість велика частина його сучасних послідовників у час найбільшої війни в Європі після Другої світової або мовчить, або ховається за формулами «ми поза політикою», «це карма», «усі однаково обумовлені».

4. Як сформувалася залежність: Росія як хаб пострадянського вайшнавізму

Проблема не виникла в один день. Протягом десятиліть значна частина українського вайшнавського середовища формувалася через російськомовний інформаційний, видавничий і проповідницький простір. Для індійських гуру Росія стала великим хабом: там були великі громади, учні, переклади, видавництва, фестивалі, гроші, аудиторія і зручна російська мова, через яку можна було охопити весь пострадянський простір.

Україна в цій системі часто сприймалася не як окрема релігійна й культурна реальність, а як периферія російськомовного вайшнавського ринку. Через це українські віддані масово отримували знання не напряду з джерел і не через українську оптику, а через російський ребрендинг індійської духовності. Коли почалася велика війна, ця залежність проявилася як моральний шок: багато людей, які роками вважали російських або проросійськи інтегрованих проповідників «духовними авторитетами», не змогли побачити в них провідників ворожого впливу.

Саме тому я називаю цю систему індійсько-московським патріархатом. Її ознакою є не обов'язково відкрита підтримка Путіна. Її ознакою є лагідна підтримка російської рамки: не засуджувати агресора, не називати війну злочином, не ставати на бік жертви, не молитися публічно за українських загиблих, не давати етичних інструментів для опору.

5. Кейс Олександра Хакімова: російський гуру як провідник рашистських наративів

Найпоказовішим прикладом є Олександр Хакімов, відомий у вайшнавському середовищі як Чайтан'я Чандра Чаран дас. За матеріалами Adharma.net⁵, він є членом керівної координаційної ради ISKCON / МТСК, членом національної ради Російського товариства свідомості Крішни, одним із найвпливовіших лідерів російського ISKCON і має тисячі учнів, зокрема в Україні.

Adharma.net фіксує його загальну позицію щодо війни як виправдання або визнання правомірною російської агресії, глорифікацію її учасників і використання релігійної мови для підтримки мобілізаційної лояльності росіян. Серед найбільш промовистих тез — заклик російським кришнаїтам сприймати мобілізацію як долю, волю Бога і виконання військового обов'язку. Хакімов у наведеному Adharma.net фрагменті: «Я должен это сделать, потому что закон таков, время такое... я должен выполнить свой долг».

Це риторика, дуже близька до логіки Московського патріархату: якщо держава-агресор покликала тебе на війну, ти маєш бути «законослухняним» і «виконати обов'язок». У цій схемі майже зникає питання: а що це за держава, що це за війна, кого саме ти йдеш убивати, і чи має духовний учитель право підміняти дгарму лояльністю до фашизованої держави?

Особливо болісно, що Хакімов не є для України зовнішнім маргінальним персонажем. Його книги продавалися в українських храмах, його лекції слухали українські віддані, а його учні роками були інтегровані в українське вайшнавське середовище. Саме тому кейс Хакімова показує не просто проблему одного російського гуру, а проблему всієї системи залежності, яка дозволила російському духовному авторитету зберігати вплив навіть після очевидних проросійських висловлювань.

⁵ <https://adharma.net/uk/hakimov/>

6. Кейс Михайла Сімочка: ініціація українських вайшнавів у Хакімова після двох років великої війни

Показовим прикладом глибини цієї залежності є подія 7 квітня 2024 року. У своєму виступі я окремо наголосив: старший український учень Олександра Хакімова, діючий підполковник ЗСУ Михайло Сімочко, відомий у вайшнавському середовищі як Мадг'я Пандава дас, організував ініціацію українських послідовників Хакімова. За моїми даними, 46 українських вайшнавів отримали ініціацію у Хакімова вже після того, як його проросійські висловлювання, апологія «законослухняності» росіян у контексті мобілізації та риторика про «героїчну смерть» учасників так званої СВО були публічно відомі.

Цей факт важливий не як персональна історія однієї людини, а як симптом системної хвороби. Ініціація в ІСККОН — це не приватний лайк у соціальній мережі. Це процедура, яка передбачає рекомендації, храмову інфраструктуру, місцевих лідерів, наставників і визнання духовного авторитету гуру. Якщо десятки українських членів ІСККОН у квітні 2024 року приймають ініціацію в російського гуру з таким бекграундом, це означає, що українське середовище не виробило навіть мінімального морального імунітету.

Ще небезпечніше те, що ця історія стосується не ізольованої маргінальної групи, а людей, які залишаються всередині української спільноти, мають зв'язки з храмами і отримують рекомендації. За моїми словами у виступі, серед цих 46 ініційованих були 17 осіб із Дніпра і 7 з Одеси. Тобто мова не про випадковий інтернет-вплив, а про живу організаційну мережу.

Кейс підполковника Сімочка показує головне: російський вплив не обов'язково заходить в український вайшнавизм через прямих агентів. Він може відтворюватися через учнівську вірність, культ гуру, психологічну залежність, небажання визнавати помилки і страх втратити «духовного батька». Саме тому цей приклад має бути предметом не тільки внутрішньої релігійної дискусії, а й уважного аналізу в контексті національної безпеки.

Вайшнавизм має повернутися до свого етичного ядра: до здатності розрізняти добро і зло, захищати невинних і не давати агресору ховатися за словами про духовність.

7. Псевдонейтралітет як м'яка форма проросійського впливу

У російській інформаційній війні релігійне середовище не завжди використовується через прямий заклик підтримати Путіна. Значно ефективнішою є м'яка форма впливу: не називати агресора; говорити, що «всі однаково винні»; переводити відповідальність у туман карми; повторювати, що храм — не місце для «політичних питань»; пропонувати жертві не захищатися, а «підвестися над конфліктом».

Такі наративи зовні виглядають духовними, але в конкретній історичній ситуації вони виконують цілком політичну функцію. Вони деморалізують українців, позбавляють жертву статусу жертви, агресора — статусу злочинця, а війну — моральної асиметрії. Саме це і потрібно російській пропаганді: щоб світ бачив не напад Росії на Україну, а «конфлікт двох сторін», не злочин, а «карму», не обов'язок захисту, а «низький рівень свідомості».

Окрема проблема полягає в тому, що в релігійному середовищі така мова часто захищена ореолом сакральності. Якщо проповідник каже «ми брахманічний рух, ми ні на чиему боці», то для зовнішнього спостерігача це може звучати як миролюбність. Але для українця, який бачить убитих, зґвалтованих, зниклих безвісти й депортованих, це звучить інакше: «ми не на боці жертви».

Меседжі м'якого впливу:

- «всі однаково винні»
- «храм — не місце для політичних питань»
- «підвестися над конфліктом»
- «конфлікт двох сторін»
- «не злочин, а карма»
- «низький рівень свідомості»
- «ми ні на чиему боці»

8. Мовчання офіційних структур і невидимість українських жертв

Окремий критерій моральної деградації — ставлення до власних загиблих. За даними проекту «Духовна Матерія», серед українських вайшнавів 46 загиблих і 11 зниклих безвісти, більшість із яких не дають про себе знати роками. Це не абстрактна статистика. Це люди, які повторювали мантру, читали «Бгаґавад-гіту», служили в українському війську, гинули на фронті, залишали родини, дітей, дружин і батьків.

Попри це ви не знайдете жодного офіційного джерела ІСККОН чи іншої вайшнавської організації, яке б публічно засудило російську агресію, підтримало українців молитвою, оприлюднило імена вбитих Росією українських вайшнавів або повторило настанови Крішні й Бгактіведанти Свами про справедливую відсіч агресору. Але саме приkre те, що ви не знайдете цього не тільки на офіційних джерелах світового ІСККОН, чи джерелах світових вайшнавських організацій, але й в офіційних джерелах українського ІСККОН та інших деномінацій. Офіційне мовчання тут говорить гучніше за будь-які декларації.

Можна роздати кашу, передати автобус або зробити окремий волонтерський жест. Але якщо при цьому не сказати, хто агресор, хто жертва і чому український захист є морально правомірним, то це не стає справжнім моральним лідерством. Це радше кризовий менеджмент, спроба виглядати патріотично без переосмислення самої системи залежності.

9. Військові-вайшнави і народження альтернативного обличчя традиції

Водночас ситуація не є безнадійною. Сам факт, що сотні вайшнавів служать у Силах оборони, волонтерять, виготовляють вегетаріанські пайки довгострокового зберігання, підтримують родини загиблих і зниклих безвісти, показує інше обличчя традиції. Це вайшнавизм не втечі від історії, а відповідальності. Не ритуальної ізоляції, а служіння людям. Не псевдонеїтралітету, а захисту дгарми в реальному світі.

Проект «Духовна Матерія» виник саме з цієї потреби: допомагати вайшнавам у війську, готувати для них

вегетаріанські пайки, підтримувати родини загиблих, а паралельно вести публічну боротьбу з рашизмом у вайшнавському середовищі. Це не є відмова від вайшнавизму. Навпаки, це спроба повернути його до етичного ядра: захищати невинних, називати зло злом, не дозволяти агресору ховатися за духовними словами.

Український досвід може стати початком нової рефлексії не тільки для вайшнавів, а й для інших релігійних спільнот. Після Другої світової війни світ довго осмислював, як освічені суспільства можуть стати співучасниками зла. Після російсько-української війни релігійним спільнотам також доведеться чесно відповісти: де вони були, коли агресор убивав, і яку мову вони давали своїм вірянам — мову правди чи мову втечі?

10. Український урок: від реактивної оборони до моральної ініціативи

Україна не повинна лише реагувати на російську пропаганду. Якщо ми весь час перебуваємо в обороні, ініціатива залишається в руках агресора. Нам потрібні власні інтелектуально-моральні технології мислення: мова, яка пояснює світові не тільки факт російського вторгнення, а й ціннісну природу українського спротиву.

Особливо це важливо щодо Індії. Росія десятиліттями працює з індійською аудиторією через релігію, культуру, медіа, старі радянські міфи і сучасні антизахідні наративи. Якщо Україна не говорить з індійським суспільством мовою його власних етичних текстів і понять, Росія говорить замість нас. Тоді Україну бачать не як жертву агресії, а як умовний «Пакистан» у російсько-індійській пропагандистській рамці.

Саме тому важливо показувати: українська боротьба — це не локальний національний конфлікт і не лише геополітика. Це захист універсального права кожної живої істоти не бути знищеною сильнішим. У мові «Бгаґавад-ґіти» це захист дгарми. У мові міжнародного права — самооборона від агресії.

У мові людяності — право жертви не ставати на коліна перед вбивцею.

Висновки

Залежність українського вайшнавського середовища від російського релігійного центру не є лише питанням мови або старих організаційних зв'язків. Це питання моральної суб'єктності. Там, де людина не здатна назвати агресора агресором, вона стає вразливою до будь-якої духовно оформленої маніпуляції. Там, де гуру важливіший за совість, навіть війна не пробуджує морального мислення.

Контраст між Крішною, Прабгупадою і сучасним вайшнавським мовчанням є надто різким, щоб його ігнорувати. Крішна говорить про захист праведних, покарання лиходіїв і відновлення дгарми. Прабгупада говорить про право і обов'язок захисту від агресора. А Україна у відповідь від значної частини офіційного вайшнавського світу чує переважно тишу, «неполітичність» або симетризацію.

Вихід полягає не у відмові від вайшнавізму, а у поверненні до його етичного ядра: до здатності розрізняти добро і зло, захищати невинних, пам'ятати загиблих і не дозволяти агресору ховатися за словами про духовність. Саме такий український вайшнавизм — дорослий, відповідальний і здатний до моральної відсічі — може стати не периферією російського релігійного хабу, а самостійним голосом дгарми у світі.

Джерела і робочі посилання

1. Запис zoom-конференції на YouTube: використання Росією релігії в інформаційній війні
2. Бга'вад-гїта як вона є 4.8, Vedabase
3. Михайло Ташков. «Етика справедливої відсічі у ведичних писаннях у викладі А. Ч. Бгактіведанти Свами Прабгупади». PICU
4. Adharma.net. «Хакімов Олександр Геннадійович / Чайтан'я Чандра Чаран дас»
5. Центр «Миротворець». Досьє: «Хакімов Олександр Геннадійович»

Горкуша Оксана,
канд.філос.наук., ст. наук.співр.
відділення релігієзнавства Інституту філософії
імені Г.С.Сковороди НАН України

РЕЛІГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ/ РУЙНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: САКРАЛЬНИЙ ВИМІР ВІЙНИ НАРАТИВІВ УКРАЇНСЬКИЙ СВІТ / «РУССКИЙ МІР»

Релігійна, національна, державна безпеки — співвідношення понять

Релігійна безпека спирається як на зовнішню для реалізації умову на державну безпеку, так і як на внутрішню спроможність до актуалізації — на національну безпеку. Національна безпека є запорукою вільного самовизначення громадян України, тобто — необхідною умовою формування та актуалізації української

ідентичності. Безумовно вона виростає із наявності національної пам'яті, сформульованої національною мовою, закріпленої національними традиціями та висловленою національною культурою впродовж тривалого періоду формування національної свідомості, що спирається на національну історіографію. Тож національна безпека є піклуванням про національну ідентичність включно із її сакральними джерелами, які також є предметом турботи релігійної безпеки в частині створення сприятливих умов для національно-живильної духовності та релігійності. Державна безпека є стратегічною платформою для втілення національної безпеки і нормативно-правовою рамкою для реалізації релігійної безпеки релігійним дієвцями Українського світу.

У функціонал державної безпеки потрапляє застереження інтересів та надання пріоритетних умов для розвитку тим релігійним суб'єктам та інституціям, які:

- 1) впродовж історії і сьогодні зробили/здійснюють свій визначальний внесок в становлення української нації та формування Української держави;
- 2) застереження прав та свобод в межах Української держави для тих релігійних суб'єктів, які є відповідальними перед Богом (у їхньому теологічному формулюванні) та Україною (її громадянською спільнотою) партнерами, що свій інституційний інтерес узгоджують з інтересом України як земної домівки;
- 3) убезпечення Українського світу від шкідливих — деструктивних ідеологічно та руйнівних світоглядно (бо заперечують право України на суб'єктність та геополітичну й цивілізаційну бутійність; підпорядкованих центрам в країні агресорці, а отже — агентів впливу екзистенційного ворога, що веде геноцидну війну проти України), інвазій під камуфляжем релігійних інституцій/суб'єктів.

Особливо це важливо в умовах війни російської федерації проти України, одним з найзапекліших фронтів якої є світоглядно-духовний, що втілюється як консцієнтальна (спрямована на руйнування свідомості українців через стирання їхньої ідентичності і деконструкцію базових цінностей, внаслідок чого вибивається світоглядний підмуток, що спричиняє до неможливості адекватного сприйняття дійсності та ухвалення відповідних рішень й ефективних стратегій життєдіяльності), смислова (деконструкція засадни-

чих сенсів українського ціннісно-сміслового універсуму та підміна значень на сформульовані в парадигмі «руського міра»), наративна (переписування постдосвідних оповідей з метою їх підпорядкування метанаративом «руського міра», що фактично підміняє історичну пам'ять на російську міфосторіографію та нав'язує відповідну мету історичного процесу і місію втілення такого) стратегії, кожна з яких спирається на певний сакральний ґрунт. Тож переможець у світоглядно-духовній війні отримує владу над історією, сучасністю та майбутнім, оскільки привласнює собі право визначати священне, керувати людьми і змінювати світ. І так, свічки та проповіді коштують дешевше, ніж сучасна зброя та ведення агресивної війни, а ефект, який досягається, є довготривалим і перспективним. Адже світоглядна окупація з часом проявляється як цивілізаційний поступ сенсів і змістів, що змушує людей обирати той тип майбутнього, який накидає окупант як єдино правильний.

Тож, як ми наголошували раніше⁶, релігійна безпека є важливим елементом всієї національної і державної безпеки, ігнорування якого призводить до суспільного розбрату, ворожості частини населення до держави, зневаги до національних інтересів. Важливість релігії як духовно-світоглядного та організаційно-інституційного явища є надзвичайною, а залучення її безпекових можливостей до стратегій національного захисту має зміцнити всю систему державної безпеки, зробити Український світ та його мешканців захищеними від світоглядної зброї масового ураження свідомості, спрямованої на знищення української ідентичності, що камуфлюється під релігійну проповідь. Релігійна безпека має стати умовою національної безпеки, адже захищає ідентичність українців як політичної нації від деконструкції під виглядом релігійної проповіді. Політична нація має право на свої цінності та висловлені власною мовою і культурою сенси і повинна оберігати кордони свого дому в усіх вимірах: військовому, геополітичному, економічному, ідеологічному, світоглядному, духовному.

Питання релігійної безпеки як фундаментального, екзистенційно важливого, аксіологічно сформульованого, сакрально засвідченого, релігійно означеного сегменту національної безпеки актуальне не тільки для України. Релігійна безпека сьогодні є глобальним викликом для всього цивілізованого світу, для світу

⁶ Горкуша, О., Филипович, Л. (2025). Суспільно-релігійні відносини в оптиці російсько-української війни: корекція методологічних підходів. Філософська думка, 2, 7—34. <https://doi.org/10.15407/fd2025.02.007>

демократії. Адже цінності, на яких фундується європейсько-християнська цивілізація, які мають релігійне походження, водночас є запорукою життєздатності цілої європейської спільноти. І як такі вони мають бути захищені від руйнування, спотворення та підміни за допомогою фундаментальної релігійної риторики, що є потужною зброєю в руках авторитарних диктатур, які прагнуть світового панування.

Останні інструменталізують релігію та всі винайдені людством механізми, включно з демократичними нормами співжиття та гуманістичними цінностями, як-от право особи на свободу релігії, сумління, віросповідання, коли це право маніпулятивно застосовується для нав'язування деструктивних стереотипів, руйнівних наративів, геноцидних ідеологій під виглядом релігійних переконань.

Натомість захист національної безпеки України створює належні умови для втілення релігійної свободи українських громадян та релігійних інституцій, що поділяють ціннісні, культурні, історичні та геополітичні параметри Українського світу, актуалізованого українською громадою в Українській державі. Та для збалансування релігійної і національної безпеки України релігійні потреби мешканців не мають вступати в суперечність із громадянською ідентичністю українців, попри те, що земна Батьківщина не тотожна з Вічною домівкою (Царством Божим). Бо релігійна людина, духовно вкорінена в Царстві Божому, цілком вільна у своїй земній ідентичності та спроможності бути патріотом України.

Релігійна, конфесійна, церковна, національна, громадянська ідентичності — збалансоване самовизначення чи системне підпорядкування?

Виклики, з якими ми сьогодні зіткнулись, пов'язані з тим, що російська федерація інструменталізувала релігію і використовує її як зброю масового ураження свідомості, підміняючи (чи підпорядковуючи) національну/громадянську ідентичність псевдоконфесійною визначеністю (щонайперше — «православний») і, таким чином, перетворюючи мешканців України (прихожан підпорядкованих керівним центрам в російській

федерації конфесійних інституцій) на агентів впливу кремля, світоглядних носіїв «русского міра», які вірять в «єдінство русского народа», «наше общее історическое Атечество — Святую Русь» і, відповідно — у спільну долю з агресором та окупантом. Застосовуючи релігійну проповідь як світоглядну зброю на консцієнтальному, когнітивному, наративному фронті, російська федерація економить на військових технологіях, патронах, ракетах і дронах. Свічки та ряси коштують дешевше за конвенційну чи стратегічну зброю, але значно ефективніше, бо світоглядна окупація призводить до того, що заражене населення відчуває свою спорідненість із загарбником, і схильне, якщо не до колаборації з окупантом, то, принаймні, до моделі поведінки безвільної жертви. Як наслідок — ми чуємо про «гражданскую вайну» і «Бог покарав» там, де треба консолідуватись на захист України.

У консцієнтальній (знецінення аксіологічних підвалин, руйнування структур свідомості, спрямоване на втрату ідентичності та здатності до цілісного світосприйняття та самоусвідомлення особи), когнітивній (злам механізму мислення, що призводить до неможливості суб'єктного прийняття адекватних рішень), смисловій (руйнування сенсів та підміна значень на потрібні агресору), наративній (підміна історіографічного дискурсу на сфальшований) а зрештою — і цивілізаційній (вектор розвитку людства згідно теологічно обгрунтованих уявлень про належне майбутнє та способів досягнення такого) війні полем бою стає свідомість (інструмент та простір актуалізації та артикуляції суб'єкта), світогляд (набір світоглядних мап для орієнтації у дійсності), система ідентичностей індивідів. Адже виживуть лише ті цивілізаційні проекти, які матимуть своїх речників, носіїв і діячів — голос, свідомість, руки. Натомість майбутнє буде жорстоким до легковажних інфантів і меншовартісних конформістів, які відмовляються від власної ідентичності й права на особисту пам'ять, засадничі цінності, дійсний шлях та глобальноцивілізаційну візію. Те, яким буде і чи буде наш світ завтра, залежить значною мірою від того, як його уявляють та якими є люди, які його побудують (чи зруйнують), у що вони вірять, чого прагнуть, на що спираються. Саме релігія у її світоглядній функції (вкорінення світогляду в сакральному) задає обрії і візії, цінності і візрі, на які орієнтуватиметься/спиратиметься людська свідомість.

Людина самовизначається через систему ідентичностей — визнаних свідомістю належностей людини групі (національна, родинна, мовна, державна, професійна, статева тощо) і контексту (суспільно-історичні, культурно-політичні обставини), характеристик, притаманних особі внаслідок соціалізації, психологічних особливостей її становлення та традиційно (чи іноваційно) засвоєних норм поведінки і практик. Оскільки лю-

дина — істота багаторівнева, різноспрямована, поліфункціональна, включена в різні групи, орієнтована за різними векторами інтересів, — її ідентичність є складною системою, структура якої варіюється залежно від обставин життя та особистих психофізичних, вольових, інтелектуальних, моральних характеристик.

Релігійна ідентичність є однією із визначних в системі ідентичностей особистості. Релігійна ідентичність встановлює ціннісні підвалини, сакральні засновки, поцейбічний обрій та потойбічні перспективи людини згідно з уявленнями про Бога/Творця світу чи джерело життя, у взаємодії чи співпричетно з яким людська істота діє у світі. Зрештою і той образ світу, в якому людина живе, включно з уявленням про закони його розгортання та мету створення, особливостями й закономірностями перебігу історичного процесу (лінійний/циклічний/спіралевидний прогрес/регрес з відповідними етапами) визначається у межах параметрів релігійно. Так само релігійно фіксуються критерії з'ясування, що є (і як проявляється у тимчасовому світі) зло чи добро, падіння чи спасіння. Релігійні ж налаштування світогляду вказують на пріоритетність суб'єкта інтересів у варіації від Господа-Творця до людини, певним чином локалізованої від людства цілком, групи співвірців (християни, мусульмани, буддисти тощо), послідовників конкретного теологічного варіанту (православні, католики тощо), належних лише цій церкві (РПЦ — «єдіноістинная церковь»), осіб доброї волі, людини в її відповідальній позиції тощо. Релігійна ідентичність з одного боку забезпечує доступ Творця до витвору через свідомість, сумління та діяльність віруючих, а з іншого — надихає вірян діяти з упевненістю, що вони є носіями священної волі і підзвітні за свої вчинки щонайперше Творцю. У такому разі образ Бога, що є ключовим для релігійної ідентичності, визначатиме і світогляд людини, зміст її прагнень, сенс її життя, вектор докладання зусиль та якість таких.

Та ідентичність особистості є комплексним самоусвідомленням, сформульованим у різних буттєвих контекстах, рівнях, шарах. У системі ідентичностей особистості релігійна ідентичність є стратегічною і дискурсивною, такою, що вкорінює людську свідомість у сакральне та відкриває перспективу у вічне, створює безперервний дискурс свідомості у комунікативному зв'язку з понадсистемним суб'єктом — Богом, Господом, якому людська істота підзвітна, у якого людина вірить і якому довіряє, бо спирається на сформульовані від його імені змісти сенсу її життя. Понад те — релігійна ідентичність підносить над тимчасовим і забезпечує ресурсною можливістю екзистенційного стрибка над буденністю чи безвихіддю. Отже вона є максимальною ресурсною, адже забезпечує людську свідомість певністю там, де немає жодних підстав для опертя, крім віри у надприродне і надії на священне. У системі ідентичностей релігійна (самовизначення за уявленням

про Бога та з опертям на сакральні за походженням цінності) тісно пов'язана (але не тотожна) із конфесійною (самовизначення за віровченням), церковною (за належністю інституції), національною (національна самосвідомість), етнічною (етно-родова належність), історичною (опертя на певну фіксовану як пам'ять оповідь), громадянською (за відповідальністю перед громадою, цінності й інтереси якої є водночас особистими й пріоритетними), політичною (самовизнання суб'єкта суспільнодієвої волі) тощо.

Релігійна ідентичність впливає на онтологічні (уявлення про буття, що випливає з уявлень про Бога-Творця або ж світотворчу силу), екзистенційні (сенсові засновки самоусвідомлення), аксіологічні (ціннісні підвалини світогляду), метафізичні (уявлення про надприродне), епістемологічні (критерії оцінки та методи перевірки достовірності знань і переконань) тощо світоглядні мапи. Релігійна ідентичність спирається на той образ Бога/Творця світу/Джерело життя, у якого вірить особа, в руках (у волі і спроможності) якого знаходиться книга буття (питання життя і смерті) і перед яким кожна жива істота звітуватиме за використання своїх життєвих ресурсів чи їх марнування. Релігійна ідентичність, визначаючи особистість перед обличчям надприродного, сакрального, забезпечуючи людину доступом до священного і системою цінностей, надихає особу діяти згідно з цими цінностями для досягнення/впровадження релігійно вказаного належного стану речей у світі. Саме релігійна ідентичність визначає ціннісні засновки й життєві орієнтири людини, її спосіб дії та оцінку буттєвого контексту.

Впродовж історії людства світові (ті, що подолали етнічну та національну рамку та звертались до особистості людини) релігії ставали джерелами цивілізаційних потоків і об'єднували великі людські групи спільними цінностями, життєвими орієнтирами і вічними перспективами. Із перспективи вічності про релігійну ідентичність можна говорити як про «ковчег» спасіння — представники однієї релігії спасаються з тимчасового плінного земного контексту, у якому панує зло, на одному ковчезі — досягають спільного спасіння у вічності. Також релігійна ідентичність тісно пов'язана з цивілізаційною, бо ті чи інші цінності стають цивілізаційним засновком, мають сакральне походження і залежать від того чи іншого образу Бога (світотворчих сил), а водночас — впливають на уявлення про належний стан речей / прийнятний світовий порядок і способи його досягнення. Власне доцільність історичного просування людства має бути вкоріненою у одвічний сенс, закладений Творцем у творіння, а спрямування і методи визначаються образом належного майбутнього, що є актуалізацією Задуму Божого у Земній Батьківщині.

Так само національна ідентичність пов'язана з релігійною, бо:

- 1) національний характер безпосередньо впливає з традиційних/етнонаціональних уявлень про Бога/вищі сили, які опікуються народом і захищають його;
- 2) світові релігії на національному ґрунті набувають рис, притаманних національним уявленням про Бога/вищі сили, що забезпечує націю від асиміляції в процесі глобалізації;
- 3) та чи інша національна ідентичність формується у фокусі уявлень про сакральне, наявних в національній спільноті, і, водночас, визначає ті уявлення згідно із засвоєним історичним досвідом й традиційно сформульованими тлумаченнями.

Громадянська ідентичність з релігійною також перетинаються сенсово і змістовно, адже образ небесної (вічної, сакральної) Батьківщини є взірцевим для сприйняття земної, ставлення до спільноти, способу взаємодії особи з іншими, визначення міри персональної відповідальності й наявності та локації суб'єктної волі.

Тож від того, у якого Бога вірить людина, залежить і те, як вона уявляє світ, себе, як ставиться до інших і як діє. Зрештою — носієм та впроваджувачем яких цінностей стає.

Український світ / «руській мір» як взаємови- ключні національно-цивілізаційні проєкти

Український світ — **життєсвіт**, у якому українська національна ідентичність актуалізується повною мірою. Релігійний вимір українського світу є розгалуженою мережею взаємодії різних церковно-конфесійних інституцій, рухів, які співпрацюють один з одним та громадою. У такій мережі взаємодіяти і співжити можуть різні конфесії. Головне, що їх поєднує між собою та узгоджує інтереси — спільна дійсність, несуперечні уявлення про належне, спільний ціннісно-смісловий універсум в контексті якого артикулюються конфесійні

парадигми. В Українському світі немає і не може бути єдиного церковного чи політичного центра прийняття рішень та формулювання «правильної точки зору». Адже Український світ — це космос співжиття вільних релігійних суб'єктів, кожен з яких має необхідну свободу в сучасних земних умовах для відповідального перед Богом і громадою духовного служіння. Але саме тому, що свобода є аксіологічною умовою та засадничою нормою Українського світу, кожна конфесія, чиє віровчення не суперечить змістовному визначенню Українського світу, не протистоїть дійсності і не спростовує власне української історіографії, відчувається тут комфортно і вільно. Міжконфесійні проблеми виникають лише тоді, коли певна церковна інституція (наприклад УПЦ МП) намагається утвердити чужорідну («русскоміровську») систему наративів і чітко або ж латентно спростовує незалежність Українського світу та суб'єктність Української держави.

Сьогодні конструкція світового устрою виявилась крихкою. Глобальний світовий устрій деформується й руйнується під натиском волюнтаризму егоцентричних карликів, які ціле людство роблять заручниками власних гегемонсько-деміургійних амбіцій. Ними, замість любові та гідності (визнані загальнолюдськими сучасні персональні цінності), керує жадоба поглинання найрізноманітніших ресурсів і ненависть до того, хто їм не підпорядковується. Загальне інформаційно-комунікативне тло, на якому артикулюються й актуалізуються ті чи інші цивілізаційні дискурси, перенасичене змістовними варіаціями та найрізноманітнішими за походженням й спрямуванням нараціями. Ці всі характеристики і складності своєрідно притаманні й Українському світові, який, хоч і специфікується власне українськими світоглядними мапами й ментальними та свідомісними особливостями, та локалізується цілком конкретним політично-географічно-економічно-соціальним виміром дійсності, однак є невід'ємною та безліччю зв'язків інтегрованою частиною світу глобального.

Тож проблема змістовного перенасичення та значеннєвого ущільнення так само стосується й Українського світу. Бо світоглядно-духовні його обрії знаходитимуться у рамках, виділених нам провідними й популярними концепціями. І від того, на якій історіософській матриці той Український світ визначають, залежатиме і те, які характеристики нам приписуватимуть і які можливості та належності уділятимуть. Зрештою, звичайно, аби не лишатись заручниками чужих парадигм, варто таки ж і самим українцям з'ясувати, на який статус для Українського світу ми погоджуємось: фронтір? Мультифронтір? Розлам між цивілізаціями? Порубіжжя між світами? Припускаю, що Український світ мав би співвідноситись із глобальним, як, для прикладу, наш світ та всесвіт.

Український світ — освоєний українцями в історичній ретро- та перспективі простір буття, із впорядкованими шарами дійсності згідно із артикульованими українським світоглядом моделями влаштування суспільного та природного співжиття, актуалізований як дім, в якому комфортно себе почуває українська політична нація.

Зрозуміло, що підвалинами влаштування Українського світу є ті засадничі світоглядні цінності, які сприймаються українцями як безумовні й неспростовні, на яких тримається змога усвідомлення світу й життя змістовними, сенсововкоріненими й доцільними. Й точнісінько так, як співвідносяться «наш український світ» та «всесвіт», цінності українського світоглядного космосу співвідноситимуться із цінностями загальнолюдськими — це ті самі аксіологічні засновки (життя, свобода, добробут, справедливість, солідарність), але специфічно прочитані українською мовою та культурою впродовж нашої історії (життя людини й родини, персональна воля відповідального діяча, розквітлий сад як гармонійно влаштована екосистема з усіма живими істотами, за які відповідає господар, правда, щирість, побратимство).

Так, для прикладу, така загальнолюдська цінність як свобода може мати доволі відмінні змістовні визначення (свобода як сваволя егоцентричного індивіда, свобода як слідування у фарватері долі, свобода як звільнення від ярма чи правил, свобода як змога на самореалізацію, свобода як можливість робити свій вибір, свобода як натхнення творити нове тощо). Однак для української свідомості згідно із дискурсом поступового історично-культурно-контекстуального витлумачення свобода розуміється у статусі **волі** — особистісної здатності і спроможності робити відповідальний вибір й згідно з ним дієво впливати на дійсність з метою поклагодити (впорядкувати до належного) або ж добудувати (обробити і зростити до бажаного стану) ввірений предками, нащадками та Богом рідний дім. Звідси й цілком конкретні суспільні практики набуватимуть своєрідного українського звучання. Так, скажімо, й релігійна свобода в сучасній Україні сприймається, формулюється й законодавчо закріплюється та практикується не лише як можливість функціонування зареєстрованих конфесій у чітко окреслених рамках, але розуміється тими конфесіями, які світоглядно вписані в Український світ, як можливість вільного віросповідання з відповідним впливом на суспільні процеси і дієвою та надихаюче-просвітницькою причетністю до соціально-значимих подій.

Отже **світоглядно-духовні обрії Українського світу:**

1

мають співвідноситись із глобальним всесвітом як специфікований конкретним українським ціннісно-смысловим впорядкуванням космос та визначений українським історіографічно-цивілізаційним дискурсом сенсово-доцільний вектор;

2

змістовно впливають з культурно-традиційних українських наративів, в яких розкривається особливе українське уявлення про світ природний, людський, надприродний і власне людину у їхньому співвідношенні, взаємовпливах, явному, належному і бажаному станах, минулому, теперішньому та майбутньому варіаціях. У перспективному напрямку світоглядно-духовні обрії Українського світу формуються тут і зараз (в контексті сучасної української дійсності) тими суб'єктами (в нашому випадку – конфесіями), які перебуваючи в епіцентрі дійсності, формують згідно із провідним українським дискурсом (українська історіографія, мова, світогляд, адекватне відображення дійсності та традиційні й актуальні наративи) образ належного і бажаного, майбутнього і ймовірного, закладаючи вектор суспільного розвитку, згідний із традиційними, віроповчальними засновками.

Український світ і в релігійних вимірах визначатиметься українським світоглядом та формулюватиметься українською мовою, культурою, історіографією, сучасною подійною дійсністю. І як українсько-специфікований буттєвий локус, Український світ буде співвідноситись певним чином з іншими культурно-світоглядними локусами. Щонайперше — із сусідніми історіографемами: «Рускій мір», Європейська цивілізація тощо. Тож для з'ясування параметрів Українського світу варто такий співставити із іншими культурно-цивілізаційними локусами, принаймні з тими, у взаємодії з якими Український світ власне і постає як такий, що має щось спільне та відмінне.

Так, якщо глобальний світ містить усі наявні в дійсності культурно-цивілізаційні варіації, що зв'язані між собою в єдиному загальнолюдському історичному плінні, тож коли ми міркуємо на його рівні, то уніфікуємо усе багатоманіття культурно-цивілізаційних форм до певного спільного «загальнолюдського» знаменника. На такому глобальному вимірі доречно говорити і про загальнолюдські цінності, і про спільну загальнолюдську

цивілізацію, абстрагуючись від конкретних контекстуальних обставин та складних взаємовідносин різних суб'єктів інтересів. Український світ співвідноситься з глобальним як конкретна окрема контекстуальна варіація самовираження людства в його українській, сформованій історично й традиційно, ідентичності, окреслена своєю дійсністю та висловлена власне українськими культурно-світоглядними засобами.

У зв'язку з євроінтеграційними процесами сучасної України особливої уваги набуває питання співвіднесення та взаємозв'язку Українського світу з європейським космосом. Та надгострою є проблема розрізнення українського світу та «руського міра», адже останній зусиллями його артикуляторів та носіїв прагне спростувати наявність **Українського світу як окремого і самостійного** (специфікованого власне українською мовою, культурою, історією, сучасністю) **бутійного виміру та цивілізаційного шляху**.

Натомість «руський мір» кремлівськими ідеологами (кривавий кремлівський Кіріл) встановлюється як спільна когнітивно-змістовна імперська рамка для поневолених народів, які планується «асвабджіть» від усіх інших ідентичностей. Принаймні так про це говорить кремлівський кривавий патріарх Кіріл на XXV Всемірному русском народном соборі:

«Для нас Русский мир — это не этническое понятие. Русский мир включает в себя и все народы, принадлежащие к другим религиям, но разделяющие одни ценности общественной жизни вместе с русским народом. Именно Россия, осознающая себя православной, способна поддерживать в единстве различные культуры. В течение веков Россия выработала механизм сосуществования различных культур и религий, которые принимают одни общественные ценности, но сохраняют свою религиозную самобытность»⁷.

І ця рамка сформована на засадах «общності культури і святинь»: «Определяющее значение имеет

⁷ Доклад Святейшего Патриарха Кирилла на пленарном заседании XXV Всемирного русского народного собора. XXV ВРНС «НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ РУССКОГО МИРА» (27-28.11.2023) <https://vrns.ru/documents/doklad-svyateyshego-patriarkha-kirilla-na-plenarnom-zasedanii-xxv-vsemirnogo-russkogo-narodnogo-sobo/>

единство культуры, состоящее в осознании народами общности исторической судьбы и общности духовно-нравственных ценностей, от чего и проистекает, в свою очередь, единство мировоззрения... Русского мира, можно сказать, что Русский мир — это прежде всего общность святынь». Оскільки ж ці «святині» повинні мати сакральний зміст для «руських» різного етнічного походження та конфесійної належності, то вони не стосуються ні національних засад підкорених московією народів, ні теологічних доктрин офіційно дозволених в російській федерації конфесій: «Общность мировоззренческих идей и нравственных ценностей объединяет людей разного этнического происхождения, разных вероисповеданий и культурных традиций». Тобто ця «спільність» і «святині» сформульовані у рамках імперського культу, який покликаний об'єднувати підкорених сакральновстановленими скрепами. І головною для «єдиненія» виявляється специфічна «русская православная традиция», а ідентифікатор «православний» змістовно зв'язується з ідентифікатором «руській», що дає можливість відразу етнічну належність розширити конфесійною ознакою і справу світоглядного підкорення інших перенести у формат майже релігійного прозелітизму. Тож звідси і цивілізаторськість (експансивний характер геополітичних стратегій) та місійність (загарбання нових територій та підкорення інших народів закладається як сакральна місія у свідомість руских) проєкту «русского міра».

Тут зауважимо, що на відміну від штучно сконструйованої на ідеологічний запит компартії у добу передньої реінкарнації московитської імперії (за часів СРСР) ідентичності, яка охоплювала населення тогочасного кремлеімперського монстра, («советского человека»), чи супутньої, але такої, що розширює ідентичність до геополітичного поля (понад державні кордони), — «пролетарія» (ідентифікатор за маргінальним статусом «найманого робітника без майна» у будь-якому суспільстві, що дає можливість маніпулювати його упослідженим станом для налаштування проти влади у країнах проживання), сучасний відповідник «руській» дає можливість вкорінити ідентичність у псевдоісторіографічний дискурс, накинувши на свідомість індивіда відповідальність за втілення «русской цивілізації», а відповідник «православний» легалізує цю «цивілізаторськість» вкоріненням в сакральне (міфологізоване) понад і поза історичне («Святая Русь» як втрачений Едем, і «Русский мір» як втілена Ойкумена). Саме ця сконструйована ідентичність покликана сьогодні об'єднувати тих, кому заходить «русская культура», та тих, кого потішає ексклюзивно-універсальна зверхність належності до «православних». Це і є феномен привабливості «загадочной русской души» — почуття зверхності через належність «вєлікому», винятковому й позірно «священному», що автоматично знімає необхідність рахуватись з контекстуальними умовностями та етично обмежуватись національними чи конфесійними ідентичностями.

Між іншим, саме цим обґрунтовує кривавий кремлівський Кіріл і провідну роль підпорядкованої йому інституції — РПЦ (аналогічну ролі компартії в попередній реінкарнації імперії московитів): «Россия способна поддерживать в единстве различные культуры тогда и только тогда, когда сама себя она осознаёт православной. И эти слова никак не должны создавать у людей неправославных чувство дискомфорта, и вот почему. Являясь стержнем русской культуры, православная вера воспитала в русском народе все те нравственные качества, которые сегодня составляют нашу самобытность и благодаря которым мы можем говорить о российской идентичности и Русском мире. Хранительницей же Православия, опорой и оплотом духовной традиции русского народа является наша Церковь, которая не только воспитывала и наставляла своих верных чад, но и всегда разделяла с ними все тяготы и испытания».

Безпрограшний варіант з утвердження себе ідеологічною елітою з винятковим статусом випасальників дикого стада «руських», знеокультуреного до тваринних інстинктів, яких саме РПЦ спонукає до «послушання» засобом накидання на свідомість індивідів замість особистого сумління зашморгу колективістського «єдномислія». І саме через це «єдномисліє» відбувається керування масами і приведення їх у стан бойової готовності бути гарматним м'ясом заради збільшення «велічія родіни». Але все це (імперсько-шовіністична експансійність) красномовно прикривається (підміна змісту висловленого сформульованим в межах метанаративу «руського міра») своєрідною цивілізаторською місією: «Усвоение высокого христианского идеала братства выработало в народе нашем ту самую всемирную отзывчивость, всечеловечность русского духа и стремление к всеединству».

Ми цей свідомісний феномен «руських» раніше визначали як універсальний ексклюзивізм – коли уярмлені етатистською системою раби пишаються належністю «велікої» системі й намагаються усьому людству силою накинати її параметри, вважаючи, що саме вони володіють тим сакральним універсальним («всечеловечность русского духа»), що дає їм право ламати світ під цивілізаторські цілі — досягнення глобального «всеединства» за взірцем «руського міра». І ця «всємірная отзывчивость» (весь світ перетворюється на предмет геополітичного інтересу кремля), що є насправді грубою експансією, спрямованою на поступову окупацію і тераформатування світу, цілком реалізується двома головними інструментами – церквою та зброєю. Перша трансформує світогляд тих, хто потрапляє на гачок особливої «русской православной духовности», а друга — знищує тих, хто світоглядно не потрапляє в тенета «руського міра». У цьому ж напрямку застосо-

вуються і інші інструменти: культурні (через засівання «руських» наративів засобами культури), інформаційні, економічні, політичні. Але цілі, які ставляться, геополітичні — панування кремля у світі або прямо, або опосередковано накиданням правил гри). Та ціль, до якої має призвести «симфонічне» застосування усіх цих інструментів, є геополітичним (прямим чи прихованим) пануванням кремля – «многополярний мір» з провідним (взірцевим, цивілізаторським, візійним) місцем «русского міра».

Тож мета не є трансцендентною, та й візія, і щонайбільше — методи досягнення — цілком земні, хоча це все й легалізується, нормативізується й сакралізується Кірілом у цитованому виступі красномовністю релігійної риторики: «Чувство высокой нравственной ответственности, свойственной русскому народу, породило осознание неотделимости судьбы России от судеб всего мира, а отсюда — стремление гармонизировать и, насколько возможно, уладить конфликты за пределами Отечества». Власне так і обґрунтовуються геополітичні зазіхання кремля (чи то в Сирії, чи то в Італії, чи то в Африці). При цьому «русский мір» оголошується «культурним пространством високих духовно-нравственных ценностей». Ну і насамкінець у цій доповіді кремлівський кривавий Кіріл нагадує, що «не достатньо лише пишатись історією, перемогами чи досягненнями предків», а слід «підкріплювати» це сучасним досвідом і «конкретними справами» (очевидно військовими злочинами проти українців та України).

Тут і роль РПЦ прописана чітко:

«Настало время сугубой ответственности Церкви за наш народ и нашу страну. Сегодня, когда многие силы восстали на нас, мой долг — призвать молиться за Церковь нашу, за Президента нашего Владимира Владимировича, за Родину, которая проходит через очень непростые жизненные обстоятельства, а также и за братские народы исторической Руси. Мы молимся о поддержке сил, которые сегодня на переднем рубеже борьбы за свободу нашего Отечества. Ведь если не будет свободной России, то и Церкви Русской не будет — найдутся и те, кто изнутри предаст, и те, кто извне поглотит. Да не будет так!»⁸.

⁸ <https://vrns.ru/documents/doklad-svyateyshego-patriarkha-kirilla-na-plenarnom-zasedanii-xxv-vsemirnogo-russkogo-narodnogo-sobo/>

Не аналізуватимемо тут симулякривного тезаурусу, коли справжнє значення та дійсність прикривається протилежним за змістом терміном, як от у цьому уривку під «борьба за свободу нашего Отечества» мається на увазі окупація України, поневолення українців, знищення української ідентичності разом з її носіями; під «свободная Россия» — відтворюваний у сучасності московський шовіністичний імперський проєкт в'язниці підкорених народів; під «братские народы исторической Руси» — територіальні, людські, культурні, історичні ресурси, які хоче асимілювати кремль й застосувати як поживу для свого «русского міра», який тільки тому «русский» чи «мір», що послуговується для свого метанаративу викраденою у нас і переінтерпретованою на імперський проєкт давньою історією Русі, та потребує наших ресурсів (зокрема і «денацифікованих» людських) для втілення.

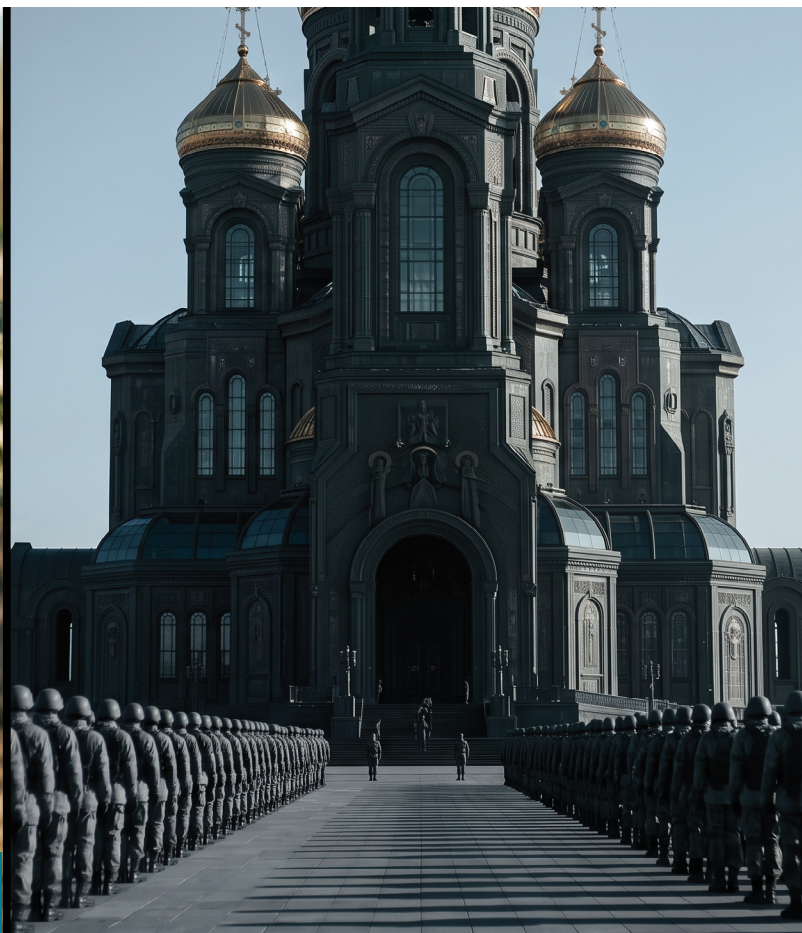
Нагадаємо, що Українського світу вони взагалі не визнають і в переліку «культурних міров» такий не згадується. Ну бо Україна в знесуб'єктненому стані є ресурсом і умовою існування «русского міра», навіть не предметом інтересу Кремля, а засадою імперських і геополітичних експансивних амбіцій «русского міра»⁹. Тож «русскі» коли й визнають ідентичність «українець», то у значенні — частини «русского єдиного народа» (недо/зіпсуті-русскі, «малороси»). Саме для доказу того, що «подлинная суверенность Украины возможна именно в партнёрстве с Россией».

«Наши духовные, человеческие, цивилизационные связи формировались столетиями, восходят к одним истокам, закалялись общими испытаниями, достижениями и победами. Наше родство передаётся из поколения в поколение. Оно — в сердцах, в памяти людей, живущих в современных России и Украине, в кровных узах, объединяющих миллионы наших семей. Вместе мы всегда были и будем многократно сильнее и успешнее. Ведь мы — один народ, единое целое»¹⁰, — «русскі» і почали загарбницьку війну проти України у 2014, повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 році і продовжують нас вбивати досі.

⁹ Стаття Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев» 12 июля 2021 года <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>

¹⁰ Там само

Український світ (життєсвіт) іа «руський мір» є взаємо-
виключними національно-цивілізаційними проектами

Щодо сконструйованої в парадигмі «русского міра» ідентичності, яка б визначала не за етнічною, національною, мовною чи громадянською ознакою, а могла захоплювати належністю до симулякра «велької Росии» понад історичними, географічними, громадянськими, політичними кордонами, зауважимо, що на відміну від сконструйованої на ідеологічний запит компартії у добу попередньої реінкарнації московитської імперії — за часів СРСР — ідентичності — «совецкій человек» —, яка охоплювала населення тогочасного кремлеімперського монстра, чи супутньої, але такої, що розширює ідентичність до геополітичного поля (понад державні кордони) — «пролетарій» (ідентифікатор за маргінальним статусом «найманого робітника без майна» у будь-якому суспільстві, що дає можливість маніпулювати його упослідженим станом для налаштування проти влади у країнах проживання); сучасний відповідник «русский» вкорінює ідентичність у псевдо-історіографічний дискурс із сакралізованим (легендарним) походженням («крещеніє равноапостольним князем Владіміром Святой Русі»).

Цим накидається на свідомість індивіда відповідальність за втілення «русской цивілізації» — цивілізаторська експансивна функція. А відповідник «православний» легалізує цю «цивілізаторськість» вкоріненням в сакральне (міфологізоване) понад і поза історичне («Святая Русь» як втрачений Едем, і «Русский мір» як втілена Ойкумена). Саме ця сконструйована в парадигмі «русского міра» ідентичність покликана сьогодні об'єднувати тих, кому заходить «русская культура» (стереотипи, «скрепи», моделі поведінки, світоглядна парадигма у форматі доповнення «маленького человека» «велькім гасударством»), та тих, кого потішає ексклюзивно-універсальна пиха належності до «православних» (єдиноспасенний, покликаний до «священної» місії народ). Це і є феномен привабливості «загадочної русской души» — почуття зверхності через належність «велькому», винятковому й позірно «священному», що автоматично знімає індивідуальну відповідальність і необхідність рахуватись з контекстуальними умовностями та етичними нормами цивілізованого людства.

«Русский мір» дуже болісно переживав поступову духовно-світоглядну деокупацію Українського світу. Хай як вона йшла повільно та самоплинно, однак свідомість українців відчищалась від стереотипів та зашморгів, переконань і комплексів, які пришивали нас до московитського імперського монстра. Томос про автокефалію ПЦУ — найяскравіший приклад тотального несприйняття права України на самостійність релігійного життя і суб'єктність у духовному вимірі. Характерною ж особливістю «русского міра» як імперського експансивно-ідеологічного проекту є абсолютне підпорядкування усіх інституцій, включно з церковними, стратегіям

світового панування та тактиці використання їх як засобів провадження шовіністичної імперської політики. Звідси й спроби застосування релігійного чинника та церковних інституцій як зброї ведення війни Російської федерації з поневолення України. Тому з'ясування змістовного обсягу поняття Український світ в релігійних вимірах, як і чіткої демаркації історіографічного, політичного, цивілізаційного та світоглядного кордону між українським світом та «руським міром», є надважливим запобіжником використання релігійного чинника як можливої зброї в руках ворожих агентів.

Варто зауважити, що ми могли б припустити, ніби існує якесь власне релігійне світосприйняття, абстраговане від конкретної мовно-культурної, подійно-історіографічної специфіки. Однак насправду це не так. Навіть кожна світова релігія, яка є глобальною за сенсово-змістовним та суспільно-історичним потенціалом, на етапі свого зародження безпосередньо формувалась у певному мовно, культурно, історично, суспільно і світоглядно визначеному ґрунті. Також і розвивалась кожна зі світових релігій в певному культурно-історичному плині, трансформуючись та варіатизуючись залежно від конкретних світоглядних обставин. Тому справедливим буде твердження, що як релігійний фактор впливав на формування Українського світу, так і локус Українського світу задавав умови (світоглядні, культурні, історичні), які впливали на історію релігій та конфесійне віровчення.

Про це красномовно свідчить приклад Хрещення Русі. З одного боку, прийняття Християнства державною релігією Русі змінило світоглядно-цивілізаційний вектор подальшого формування Українського світу, а з іншого — вплинуло на переформатування глобальної політично-цивілізаційної мапи та на місце, роль, характер християнського виміру людського світу. А феномен двовір'я був, з одного боку, свідченням адаптації світової релігії — Християнства — до конкретного буттєвого контексту (Руського світу), а з іншого — демонстрував те, як буттєвий контекст конкретного «світу» впливає на світову релігію, надаючи останній певної життєвої форми та специфічної душі, ментально спорідненої з народними віруваннями, висловлюваної конкретними уявленнями, відчуттями, переживаннями. Можна сказати, що християнська душа надягнула вишиванку як адекватний українському історично-культурно-суспільному контексту вияв живої світової релігії в Українському світі. Натомість для «руського міра» характерним є застосування християнства в його православному варіанті як камуфляжу для етатистської релігії, «священним» для якої з'ясовується за ретельної реконструкції «руський мір», «руское гасударство», «руський народ» як богообраний носій специфічної «цивілізаторської

місійності», «священна війна» і «священна перемога».

Тож ми наголошуємо на тому, що слід зважати на світоглядно-диспозиційну оптику: глобальну, культурну, цивілізаційну, історіографічну тощо. Для самовизначення віруючих українців важливими є не лише конфесійна парадигма. Але і те, яким чином ця конфесійна парадигма артикулюється в певному ціннісно-смысловому універсумі (культурно-історіографічному космосі певного народу). Ще важливіше прослідкувати, яким чином корелюється релігійна, конфесійна та церковна ідентичність з громадянською, а віра в Бога та сповідування Божих заповідей узгоджується із конкретно життєдіяльністю людини в цілком певній дійсності сучасної України.

Для релігійних суб'єктів поняття Український світ є, залежно від світоглядної локації їхнього інституційного самовизначення, або:

1) життєвим контекстом та земною Батьківщиною, заповіданою Богом для господарювання, якщо мова йде про церкви та конфесії із центром формулювання точки зору, що міститься в координатах «Українського світу» (наприклад — ПЦУ, УГКЦ, ряд протестантських церков, що мають церковні центри в Україні, проповідують українською для сучасних українців з урахуванням української історіографії, певні інші конфесії, що історично пов'язані з народами, які належать Україні як автохтонні групи — кирилли);

2) окремим випадком розгортання глобальних трендів, специфічною локацією місійного функціонування водночас, якщо ці релігійні суб'єкти мають свій ідентифікаційний світоглядний вимір поза Українським світом (наприклад РКЦ, ЦХСОД, бахаї та деякі інші конфесії);

3) умовною назвою частини «світу», з яким вони функціонально поєднані та якому світоглядно належні. Щонайбільше це стосується РПЦ в Україні, яка є частиною Російської Православної церкви та артикулятором кремлівської точки зору на українську ситуацію.

Ми вже звертали увагу на кардинальну відмінність між Українським світом та «русским міром». Щонайперше така сенсово-значеннева відмінність впливає із різних ціннісно-сміслових універсумів, в яких розгортається ціла культура народу та визначаються його базові світоглядні параметри. Також це різноспрямовані цивілізаційні проекти, які однак претендують на ту саму історичну спадщину, витлумачену взаємовключними нараціями. Так, для Українського світу вихідною буде дійсність як неспростовний життєвий контекст, наповнений фактажем (актуалізованим у подіях та їх правдивому розумінні Словом Божим). Тут і саме розуміння світу має епістемологічне формулювання: світ — світлом просвітлений, освічений, осяжний світоглядом простір, освоєний і впорядкований дім буття. Натомість у парадигмі «руського міра» вихідною буде симулякривна модель, що задає «правильну» (узгоджену з «руським міровоззренням») інтерпретацію подій і фактам. А саме поняття «мір» виражає значеннєвий ряд підпорядкування простору, приборкання окремих елементів системи з призначеною для них керівним центром функцією. Тож Український світ формується як дійсний буттєвий контекст для релігійних парадигм; земна книга, на сторінках якої українською мовою формулюються релігійні наративи; дійсність, у якій проявляється і живе Господь, актуалізує свою волю дією вірян. Натомість «руський мір» — ідеологічно-цивілізаційний імперсько-шовіністичний проект «руських», спрямований на тераформатування (перетворення світу) згідно з кремлецентричною моделлю, де пріоритетним є інтерес «руського гасударства», а засоби втілення можуть бути будь-якими — від зброї до інформації, інструментами ж виступають і люди, і інституції, включно з релігійними. Якщо після християнізації Український світ засвоїв християнські (європейсько-цивілізаційні) цінності, одягнувши їх у вишиванку української ментальності і характеру, то «руський мір» навпаки християнство використав як камуфляж для своєї етатистської суті й імперського духу.

Так свідомість вихованих в парадигмі «руського міра» істот спирається не на дійсність у її живому розгортанні в природному, історичному, технологічному, гуманістичному, культурному, політичному і географічному, суспільному і конфесійному ландшафтному розмаїтті, а на ось ту «сакральну» за формулюванням «руського» попа в рясі легенду, яка стає еталоном, яким верифікують вартість наявності у бутті будь-якого предмета, речі, спільноти, істоти. Невідповідність цьому еталону визнається достатньою підставою для знищення. Тож нема в тому для «руських» гріха, щоб зайнятись «виправленням імен» у збройний спосіб, зокрема і з застосуванням зброї масового ураження та тотального знищення.

Відчуття власної нікчемності спонукає носіїв «руського міра» компенсувати цей особистий комплекс неповносправності належністю великій спільноті, що вийшла із сакральної «нашей общей родіни», причетністю до руйнування ненависного дійсного світу, з хаотизованих і розрізнених уламків якого вони збираються будувати свій новий світовий порядок, впроваджувати свою ієрархію «цінностей» (скреп).

Сенс, яким надихається їхній цивілізаторський проєкт, — у втіленні моделі «руського міра», у переконанні інших, хай силою і страхом, кров'ю та терором, у своєму «веліччі і праві» нав'язувати світові власні правила гри, інтерпретативні парадигми («правильное міровоззреніє»). Дійсність, якщо така не вписується в ці «руськіє» схеми, ламається, фрагментується. Інші, які не погоджуються із накинутим їм «руськими» місці у світобудові — стають мішенню для знищення.

Етатистська релігія русскіх

«Русскі» настільки часто згадують «бога», що складається враження, ніби вони дуже побожна нація, ніби вони живуть у постійному зв'язку зі своїм «богом» і він є для них ключовим суб'єктом історичного поступу й цивілізаторських (імперських) потуг. На такій побожності «руських» наполягає і головний кремлівський жрець — артикулятор «руського міра» теологічною риторикою — кривавий патріарх Кіріл. Та що насправді мають на увазі «рускі», вимовляючи слово «бог»? Аналіз суперечності світоглядних мап «руського міра» та Українського світу демонструє їхню несумісність в онтологічному, екзистенційному, аксіологічному вимірах. А що ж з метафізичним? Чи в одного й того «бога» вірять християни (мусульмани, іудеї різноконфесійні представники різних релігій) по різні боки фронту російсько-української війни? Питання важливе, адже уявлення про Бога безпосередньо впливає на уявлення людини про світ, суспільство, напрямок і формат історичного процесу, про цінності, сенси і себе (людину) як квінтесенцію Божого Творіння.

Релігійна ідентичність фактично є стратегічною формою самовизначення, адже визначає місце і роль людини у світі, в системі зв'язків з іншими суб'єктами цього світу, світом загалом, із самим Творцем, та й частку (і якість) сакрального, носієм чи актуалізатором якого у земному світі стає ця людина.

І ось тут ми підходимо до того делікатного моменту, коли міркуючи про релігію загалом маємо експлікувати таку в конкретній емпіричній дійсності через певні релігійні інституції — церкви та релігійні організації, що мають земну — історичну, географічну, політичну, національну, державну прописку. То про що йдеться, коли ми говоримо про Християн, Мусульман, Іудеїв, Буддистів, Індуїстів, Даосів, Язичників чи послідовників різних пророків та сповідників різних конфесій? Про те, що вони вірять у різні сакральності чи по-різному тлумачать одну й ту саму? Про те, що священне по-різному мовить до різних етносів і народів і відмінність між їхніми віруваннями є наслідком багатомовності/різносвітоглядності людей, чи про те, що те чи інше уявлення про священне є наслідком історичних пошуків певної групи вірян?

Тож чи в одне й те саме священне вірять ті, хто належить одній конфесії, але перебуває по різні боки фронту російсько-української війни? І як так сталося, що «православний» кривавий кремлівський Кіріл висловлює щирі співчуття через вбивство іранського диктатора ісламського фанатика-екстреміста «Верховного керівника Ісламської Республіки Іран Сейеда Алі Хаменеї», але оголошує «Священною» війну проти України, надихаючи на вбивство православних українців своїх послідовників? Тих самих православних, яких він, до речі, вважає своєю паствою також, відмовляючи українцям у праві на власну незалежну від РПЦ помісну церкву?

Та і для православних (і християн усіх конфесій) українців так само сьогодні ближче є українські мусульмани (іудеї, кришнаїти, язичники, невіруючі), що пліч-о-пліч захищають Україну — нашу спільну домівку — від московитських загарбників, ніж ті служиві москві зрадники (незалежно від декларативної віросповідності), які допомагають «руссіям» нас вбивати.

Релігія сьогодні постає як засобом спасіння, консолідуючи людей, опертих на ті самі цінності (першою з яких є цінність життя, Богом створеного; свобода і воля, Богом даровані особистості; родина та домівка — земна Батьківщина, Богом дана під наш догляд і опіку, батьками вистраждана, у спадок нашим дітям заповідана і виборона від агресора), до боротьби проти загарбників, **так і зброєю масового знищення**, надихаючи

наших ворогів нас вбивати, легалізуючи звірства й легітимізуючи псевдо«сакральною» мотивацією злочинну загарбницьку війну. Але це насправді різні релігії у яких сакралізується різне священне.

Бо справа ж не в назві конфесії і не в псевдо«священній» обгортці, якою загортають ворожі наративи, а в тих цінностях, на яких ми стоїмо, у тих переконаннях, якими врухомлюємось, у тому повітрі, яким зараз надихаємось, у тому небі, під яким щиро молимося, у тій долі, яку спільно обираємо, у тому домі, який разом обороняємо, укріплюємо, укомфортнюємо і будуємо. У тому, що наш Український світ є домівкою вільних, гідних і відповідальних, зокрема і перед Богом, за збереження життя і світу, Ним створеного, вірян у спільне майбутнє і прочан до спасіння у вирі третьої світової на тому єдиному ковчезі, який для нас приготував справжній Господь. І так, для нас і для них («руських», що зазіхають на наш світ та прагнуть нас знищити) Священне не може бути тим самим. Бо у нас і у них — зовсім різні (взаємоспростовні) цінності, методи взаємодії із рідними, іншими, світом, життєві орієнтири та історичні цілі. Ми прагнемо спасіння світу живих, вільних і гідних у його розмаїтті проголошення сенсу Творіння. Вони ж хочуть знищити живих, спалювати гідних, уярмити вільних і підкорити увесь світ, втиснувши його в сформульовану їхніми диктаторами модель «руського міра». Оскільки ж сакральний вимір не може множитись не фальшиво, «священне», створене людьми заради виправдання прагнення вдоволення лише тваринних інстинктів (пожирання ресурсів, здобуття нових пасовиськ, підкорення інших, знищення потенційних конкурентів), є фальсифікатом. Отже загарбники, які поклоняються своїй (цілком земній) імперській системі і чинять злочини заради її «пабеди і велічія», насправді є ідолопоклонниками не залежно від того, послідовниками якої релігії себе називають.

РПЦ і Христос — не можуть перебувати в одному аксіологічному, етичному, теологічному, онтологічному та й метафізичному континуумі. Як і проповіді Кіріла та Христа змістовно не сумісні, хоч Кіріл і вживає релігійну (християнську) риторику та використовує ім'я Господа Христа для легітимації кремлівського етатизму.

Власне будь-яка проповідь Кіріла стає яскравим проголошенням останнього. Цей же кремлівський етатизм утверджується кожним богослужінням РПЦ та закарбовується у свідомість «православних руских» обов'язковою молитвою «о Святой Русі», яка є квінтесенцією «русской православной духовности», забиваючи «скрепи» «русского міра», аби досягнути колективістського «єдінимислія» як запоруки єднання в «русском міре»: «возстави паки во всех странах Святой Руси мир и единомыслие». І так, ця формула сакрального й належного стає обов'язковою для проголошення від вересня 2022 року, коли стало зрозуміло, що військовий

бліцкриг не спрацював і українці не повірили ні в «єдиний народ», ні в своє «спасеніє русским міром», ні у виправдання руйнування українських міст і сіл та вбивства українців «асвабодженієм народа данбаса». Тож виникла необхідність посилити світоглядний механізм переписування ідентичності і свідомості для українців та легалізацію злочинів «руських» посиленням на якісь ніби-то сакральні підстави.

Про те, як «православною» ідентичністю в російських наративах підмінено громадянську, релігійну, конфесійну та національну ми писали неодноразово. Фактично ця «православна» ідентичність стає тим в'язким елементом, який має не лише об'єднувати «єдиномислієм» представників різних національностей і громадян різних країн, але і очолити ієрархію ідентичностей кожної особи, щоб носій такої ставав активним агентом «русского міра» у власних буттєвих контекстах і знаряддям трансформації дійсності за взірцем «русского міра».

Тож кремлівський кривавий Кіріл «православ'я» називає умовою єднання різноетнічного і різноконфесійного «русского народа» (і це, до слова, не викликає обурення в представників цих етносів чи конфесій): *«Россия способна поддерживать в единстве различные культуры тогда и только тогда, когда сама себя она осознаёт православной... Являясь стержнем русской культуры, православная вера воспитала в русском народе все те нравственные качества, которые сегодня составляют нашу самобытность и благодаря которым мы можем говорить о российской идентичности и Русском мире. Хранительницей же Православия, опорой и оплотом духовной традиции русского народа является наша Церковь...»*¹¹.

І, точнісінько так само, як в російсько-імперському наративі зневажувались національні ідентичності підкорених народів, а в радянському — оголошувались шкідливими і маргіналізувались будь-які ідентичності, крім «пролетарської», носіям «русской» «православной» ідентичності приписується винятково провідна (цивілізаторська) роль, а всі інші особисті ідентичності займають підпорядковане положення в системі ідентичностей індивіда або ж упосліджуються, маргіналізуються, тавруються меншовартісними чи шкідливими.

¹¹ Доклад Святейшего Патриарха Кирилла на пленарном заседании XXV Всемирного русского народного собора. XXV ВРНС «НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ РУССКОГО МИРА» (27-28.11.2023) <https://vrns.ru/documents/doklad-svyateyshego-patriarkha-kirilla-na-plenarnom-zasedanii-xxv-vsemirnogo-russkogo-narodnogo-sobo/>

Релігія може бути зброєю масового знищення, надихаючи наших ворогів нас вбивати, легалізуючи звірства й легітимізуючи псевдо«сакральною» мотивацією злочинну загарбницьку війну.

Так сторіччями відпрацьований механізм перебудови світогляду поневолених народів і підкорених індивідів спирається на найбільш придатну для маніпуляції «спільну» (у даному варіанті — «православну», раніше це була «пролетарська», «русько-імперська») для формування колективістської свідомості ідентичність, яка виключає критично-раціональні процедури верифікації авторитарно накинutoї «картини міра» й дає опертя на примітивні тваринно-інстинктивні засновки поведінки індивідів, яких тримає у зашморгу «виняткової унікальності» / «цивілізаторської місіїності» / «універсальної ексклюзивності», мобілізуючи ненавистю до оточуючих (інших, хто не є носіями «руських православних» цінностей) та пов'язуючи виживання із завданням знищення цих «інших» — тих, хто не належить «руському міру», та руйнування «ворожого» (природно й історично посталого) контексту.

Загалом формула дуже дієва — штучно сформована ідентичність, накинута як легітимна, сакральновкорінена та єдиноправильна «точка зрення» колективістського суб'єкта на свідомість індивідів, стає їхнім «поясом безпеки», засобом виживання та квитком на спасіння в єдиному, тоталітарно запропонованому «ковчезі» «руського міра» (геополітичної стратегії), який має вивезти купку обраних («руських православних») після знищення неприйнятної з їх точки зору дійсності й побудови на кістках знищених інших нового кремлецентричного світоустрою.

Програмна стаття одного з кремлівських ідеологів Владіслава Суркова, видрукувана 20 березня 2025 року, має красномовну назву: «Россия будет расширяться во все стороны, так далеко, как пожелает Бог». Помічаємо, що при такому формулюванні аксіоматичною передбачається теза про волю Божу як силу, що спрямовує й легітимізує російську загарбницьку війну. Логічно для обізнаних з теологічними концепціями задатись питанням: про якого ж бога йдеться, якщо він опікується розширенням росії — цілком земного, історично, географічно, політично обмеженого й неодмінно кінечного та вичерпного у ресурсах, носіях, проголошеному змісті і висловлюваних сенсах витвору егоцентричного, ненажерливого до влади та панування уособлення колективістського/стадного/імперського суб'єкта?

Найпоспідовнішою для релігієзнавця відповіддю буде — **про московитського божка, що є сакралізованим уособленням етнодержавних російських ідентифікаторів, того, кому поклоняються і підкорюються безумовно** (інакше репресії, гулаги, оленівки і таганроги); **хто потребує кривавих віктарів для людських жертвоприношень** (Бородянка, Маріуполь, Київ та кожне місто і селище України — а раніше й інших окуповуваних

росією країн, яке перетворюється російськими ракетами і бомбами на скривавлений камінний жертвник із розтрощених будівель та похованих під їхніми уламками мешканців); **хто вимагає вічних вогнів із підземних газових родовищ, закутих у гранітно-металеві пентаграми, для нагадування про земну скрізьприсутність пекельного зла, яке виринається у наш світ людською волею вдовольнити найганебніші тваринні потяги; хто оприявлюється лише у потворних величезних меморіалах, збудованих на кістках пожертв молохом війни злочинців та їхніх спопелілих жертв; хто матеріалізується у кам'яницях, печерах та інших відділених від живого й захищених від правдивого життя місцях — мавзолеях, кремлівських площах, гранітних меморіалах, золотокупольних храмах, де раби можуть торкнутись кам'яного боввана, зануритись у масний сморід осяяної ореолом святості гріховності, впасти на коліна перед величезним жахаючим, палаючим і караюче-всепалюючим образом, аби відчутти плоть/матерію/подих ідола, якому належать і з яким жадають повного злиття як елемент системи, піксель ікони, чи мізерна безіменна часточка величного цілого.**

Ні, цей етатистський божок не є природним за походженням, як от давні язичницькі (дохристиянські) божества русичів, що уособлювали життєдайні сили природи й роду, жили поруч й правили славно, проголошували правдиво, засівали світло й просвітлювали морок, надихаючи наших пращурів гідно господарювати в проявленому світі, опікуючись родиною, дбати про усю екосистему. Натомість кровоненажерливий характер божка руських, його нестримна хіть до пожирання людської плоті вказують на генетичний зв'язок із божествами людоджерів та пряме походження від давньородових канібальних культів андрофагів — теоетнічного коріння московитів, які своєю дикістю, відсутністю прав та законів і безглуздою люттю нажахали й самого батька історії Геродота.

І такі наші припущення не безпідставні, а цілком ґрунтуються на специфічному тлумаченні і розумінні священного руськімі різного рівня освіченості й духовності. Зрештою усі втілені московитами духовні пошуки виявляються кривавим некрофільним культом поклоніння етатистському боввану, який потребує чисельних жертвоприношень та безвільних рабів для обслуговування й постачання безкінечної кількості ресурсів – людських, фінансових, інформаційних, життєвих, емоційних — у будь-якій історичній іпостасі: Іван Грозний, Петро І, Распутін, Ленін, Сталін чи Путін. Нагадаю, що і цей московит (Владіслав Сурков) — радник Путіна і один з ідеологів російської імперської загарбницької політики, намагаючись свого часу повернути прихильність кремлівського хазяїна і взяти на себе роль координатора з українського питання, якось раніше вже наполягав

на тому, ніби «Бог послал рицаря Путіна спасти россію».

Для нас таке функціональне обмеження Бога фрагментарно-земним контекстом («россія») і зведення Його ролі до владолегітимізуючого застосунку видається богохульним. Однак для русскіх те, що Бог має опікуватись розширенням їхньої території, поповненням їхнього «гасударства» ресурсами та призначає їм владу (вождя, ототожненого з Месією/Спасителем, якому вони власне і приписують Божі атрибути — всезнання, всесилля, скрізьприсутність, право судити, карати й визначати, хто і де має, а хто не має бути в житті й історії) — **повністю вписується у їхні «міровоззренческіє карти»**. Та насправду, не лише кремлівська влада покладається на російську церкву у справі своєї сакралізації, але й російська церква конче потребує попередньої легітимації від кремлівської влади, яка власне є і предметом справжнього поклоніння русскіх, і доленосним деміургом «русского міра», від якого напряду залежать призначене місце і кількість розподілених ресурсів кожному гвинтику імперсько-етатистської системи.

Так у Російській федерації — прямій спадкоємиці підординської московії /російської імперії / радянського союзу підпорядкування Церков (конфесійної мережі цілком) світській владі досягло абсолютних показників. Релігія ставала інструментом здійснення експансивної загарбницької імперської політики, а церква — знаряддям сакралізації влади та уярмлення мас і «правильної» каналізації їхньої волі та життєвих зусиль. Принаймні сьогодні серед зареєстрованих конфесій та допущених до проповіді «духовних наставників» не лишилось тих публічних речників, які б не підтримували так зване СВО (загарбницьку війну росії проти України). Мусульмани, буддисти, протестанти, іудеї, православні і кришнаїти — кожна конфесія тим комфортніше почувається в російській федерації, чим чіткіше артикулює її політичну загарбницько-військову мету у своїх проповідях й підпорядковує віровчення ідеології «русского міра». Навіть традиційно пацифістичні піснеспіви кришнаїтів чи протестантів тут швиденько змінились на консолідуюче-інспіративні гімни на підтримку т.зв. СВО. Тих же, хто має власне Царство Боже, що знаходиться поза межами «русского міра» (як от Свідків Єгови), — просто заборонили, звинувативши в екстремізмі, й репресували. Це все публічно схвалюється кремлівським диктатором, лояльність якого є запорукою виживання конфесій та відсутністю утисків чи переслідувань від «гасударственных» органів. Тож зараз тут не церква є інструментом легалізації світської влади, а навпаки — світська влада визначає легітимність релігійних інституцій, окреслюючи їм як своїм інструментам їхнє призначення, місце і роль; встановлює ідеологічні рамки та диктує змістовні маркери для теологічних

формувань (що традиційно для московитів від епохи Петра I).

Насправді ж їхнім найбільшим релігійним святом є «День Перемоги» — жіночої іпостасі етатистського кремлівського божка. Ця Перемога є сучасним втіленням жіночої смертоносної сили («Мать-сирота земля», яка поглинає своїх виплодків; «Родина-Мать», яка «зово́ть» на м'ясні штурми). І її свято — квінтесенція імперського російського культу людського жертвоприношення в ім'я геополітичного панування Росії. Тож диктатор Путін саме так вітає своїх підданих на параді (обряд, що відбувається на червоному майдані в Москві): *«Поздравляю вас с Днём Победы — с нашим священным, светлым и самым главным праздником!»*. Консолідація російських мас довкола цього культу Перемоги — найпотужніший мотиваційний ресурс для населення, яке не має жодних перспектив, крім компенсувати свою нікчемність, належністю до «великого атчества», ненавистю до інших, зокрема до українців, яких треба знищити як тих, хто не погоджується ставати частиною кремлівської машини з тераформатування світу «руським світом». І церковні інституції застосовуються Путіним та кастою кремлівських правителів як інструменти кування «перемоги» в цілком земних, але глобально заявлених (Росія як «государство-цивілізація») вимірах. Саме цією **цивілізаторською місією і залученістю до її кривавого виконання склеюються різнокастові, різнонаціональні, різноконфесійні шари «руського народу»**: *«У нас общая цель. Каждый вносит личный вклад в Победу. Она куётся и на поле боя, и в тылу... наше дело — правое! Мы вместе! Победа всегда была и всегда будет за нами! Слава народу-победителю!»*. «Ми за ценою не постоїм» — асоціативно виринає із витіснених за межі актуальної свідомості, але закарбованих автоматичною відповіддю, спогадів дитинства тих, хто «родом із срср», бо сморід совка прочитується у кожному з виголошених гасел.

Але це лише підтверджує наші висновки про те, що релігія, яку сповідують «руські», має цілком земне кремле-імперсько-шовіністичне походження. Її обряди і формати змінювались у тих чи інших суспільно-історичних обставинах. Але зміст, сенс, предмет сакралізації, головні ціннісні засади й світоглядні параметри, цілі та методи їх досягнення лишались незмінними: це етатистський культ тоталітарного (всередині), експансивного (назовні) характеру, що консолидує знеособлені і зневолені маси населення у єдину військову/табірну/мілітарну машину, яку панівна верхівка (каста правителів) спрямовує на загарбання нових ресурсів для збільшення свого панування у світі. Залученість у тій чи іншій формі до спільного злочину — у даному випадку вбивства українців та спроби знищення України — цементує індивідів в колективістській свідомості

«русского» легіона смертоносців.

1

Відбувається зняття відповідальності з індивідів через ампутацію їхнього персонального сумління внаслідок виховання в тоталітарній системі жорстко цензурованих та чітко сформульованих офіційних наративів;

2

Залучення до спільного кривавого злочину нівелює кастові, кланові, фахові, етнічні, конфесійні розбіжності, урівнює індивідів у тваринній природі;

3

Об'єднання під новою штучною ідентичністю («русский православный») скасовує необхідність мати індивідуальну (сформульовану в різних ідентичностях) відповідальність за вчинки, дарує відчуття виняткової переваги над усіма іншими, що нібито є наслідком сакрального походження такої спільної ідентичності («общность святынь»);

4

У відповідь і кремлівський кривавий Кіріл вітав на це «сакральне свято» «русских» усю військово-службістську верхівку рф включно з «Его превосходительством Владіміром Владіміровичем Путіним», зі словами «На протяжении веков Русская Православная Церковь неизменно благословляла ратный подвиг защитников Отечества. Надеюсь, что **церковно-государственное сотрудничество** будет развиваться и впредь, принося добрые плоды».

Напередодні (6 травня) на літургії (в «День памяти великомученика Георгія Победоносца» у головному військовому храмі «русских» кривавий кремлівський Кіріл релігійною риторикою легалізував усі пункти світської етатистської релігії, головним жерцем якої є таки Путін: *«Замечательно, что и в честь Победы над врагом, и как символ и знак прославления доблести нашего оружия, мужества нашего народа и нашего воинства был здесь, в этом замечательном месте, построен один из самых больших православных храмов в мире, в котором мы с вами стоим, храм, ставший местом молитвы и за Родину, и за Церковь, и за наши Вооруженные силы... Давайте молиться крепко, очень крепко о том, чтобы Господь хранил наше Отечество, чтобы и впредь никакие силы, сколь бы значительными они ни были, не сумели поколебать нашей свободы, нашей независимости, суверенного развития нашей великой и замечательной страны — России. Верим, что, соединяя молитву с военными усилиями,... мы будем обеспечивать эту независимость до скончания века,*

дабы никто и никогда со злым умыслом не вступил на священную землю нашей любимой Родины». Такі формулювання розраховані на свідомість того, хто або повністю сприймає світ крізь парадигму «русского міра», або ж не занурений в безпосередній контекст дійсності й готовий «вірити» РПЦ в її тлумаченні. Ну і метою такого тлумачення є не лише виправдання загарбницької війни проти України, але і легітимація залучення до такої духовно-світоглядної зброї («молитви») і підпорядкування самого Господа, який має забезпечувати «свободу, незалежність і суверенне розв'язання» Росії «до скінчення віка».

Ми вже не будемо згадувати про саме це бісівське капище, яке іменується головним військовим храмом, у якому святотатно Христос і Богородиця (іконографічно наближена до плакатного образу «Родина-Матері», яка «зово́т» на фронт «совєтський народ» часів «вєлікой отєчєственной» — Другої світової війни) змальовуються як божества волаючої ненависті, караючого вогню, військової сили, лише зауважимо, що навіть у проповідях кремлівського кривавого Кіріла суб'єктом інтересів і тим, хто вимагає і потребує людських жертвоприношень є Пєбеда і цілком земна для «руских» «Родина Росія». Інтер'єр цього їхнього «Храму» — військова машина, заляпана кров'ю, із пекельним паланням (христос як вічний вогонь, виривається із печери-капища аж до самого космосу, пропалюючи своїм караючим вогнем світ остаточно) — усе, як має бути у пеклі. І люди тут — всі у формі і вишикувані рівненькими строями, мов на тому ж Параді Дня Пєбеда колони, що йшли на Красной Площаді — іншому капищі смертожерів, біля стін гробниці одного з їхніх «святих», у якій лежать моці хворого злочинця Леніна.

Так от, цілком логічно, що воююча РФ потребує **«войовничої церкви»** — саме такої, якою для попередньої інкарнації московської імперії — радянського союзу — була компартія. Вожди́зм, що фактично є ідолопоклонством, за якого сакралізується й прирівнюється до Господа за атрибутами (всєсилля, всєвладдя, всєзнання, скрізьприсутність, повелитель історії, прикликач смерті та володар світу) постать конкретної земної людини, яка стає уособленням системи Русского Гасударства — власне сакральної сутності, якій поклоняються і належать «русські» (єтатизм); доповнюється «єдиномислієм» як релігійно насаджуваною сьогодні свідомісною формою світоглядного колективізму «русских», за якого індивіди відмовляються від власної свободи й сумління, від свого права бути самосвідомим і персонально відповідальним повносправним суб'єктом. А п'ятим кутом пентаграми «русской» духовності є «послушаніє» (уярмлення свідомості) як єдиноможлива для виживання індивіда модель поведінки в усіх актуалізованих «русскими» варіантах «гасударства» — ієрар-

хічної, ідола(ідеологіє-вожде) центричної системи.

Відповідно до традиції російсько-імперської «симфонії» влади і церкви й кремлівський кривавий патріарх Кіріл вбачає свою роль в сакралізації світської влади (і за будь-якої нагоди славословить путіна та легалізує його політику), а функцію церкви розуміє ідентично з тією, яку виконувала компартія за радсоюзу: бути світоглядно фундуєчим та цементуючим маси органом «русского гасударства», легітимізованого у імперських зазіханнях сакральним образом «Святой Руси»: *«Каждый день укрепляют духовную оборону Святой Руси»*¹².

Ми вже неодноразово раніше аналізували те, як анексувавши шматок нашої давньої і славної історії московія присвоїла собі ту добу княжої Русі, яка давала підстави обґрунтовувати загарбницьку політику цивілізаторською місією з посиленням на деякий сакральний вимір, що впливається в історію людства з моменту Володимирового Хрещення. І зробивши міф про «Святу Русь» джерелом легендування свого цивілізаторського (імперсько-експансивного) месієкомплексу, московити вґрунтували в ньому власне сприйняття історії, дійсності й майбутнього. «Свята Русь» стає сакральним ґрунтом для вкорінення їхнього імперського наративу, головною фабулою специфічної історіософської парадигми, та підноситься на вершину їхніх очікувань — як «священне минуле», «правильне тлумачення для теперішнього» і «світле майбутнє» — втрачений рай, скрижалі заповіту та відвойовувана Ойкумена, яку вони знову і знову готові здобувати, виправдовуючи цієї метою усі здійснювані злочини: руйнування світового порядку з усталеними після Другої світової війни спільними цінностями, кордонами, правилами поведінки і нормами відносин між державами і спільнотами; вбивство мільйонів українців, знищення українських міст, загарбання українських територій.

¹² «Если глубочайшая, богатейшая духовная традиция нашего народа, сохраняемая в Церкви, будет усваиваться современными людьми, то Россия будет непобедима в полном смысле этого слова. Не только потому, что у нас мощное вооружение... Но самое главное — это укрепление нашего духа, нашего национального самосознания, которое опиралось на протяжении столетий на нашу глубокую веру в Бога и проистекающее из этой веры стремление делать добрые дела и устраниваться от греха, то есть от всякой подлости, от всякой двусмысленности, от всякого лицемерия — всего того, что не только разрушает личную или семейную жизнь человека, но и надрывает духовные силы народа» / День Патриарха (<https://dzen.ru/video/watch/682c79ff5a881453f01fbcd8>)

Висновки

Сучасні найгостріші події (російська загарбницька війна проти України та її латентне масштабування у глобальний геополітичний вимір) розкривають роль релігії як фактору національної та державної безпеки. Адже релігія безпосередньо впливає на світоглядні мапи, якими користуються віряни. Особливо це виражається в уявленнях про те, яким має бути світ (належна модель) і якою є людина та її призначення у цьому світі.

Тож релігійна, національна і державна безпеки тісно пов'язані, адже хоча релігійні парадигми (особливо, якщо мова йде про світові релігії) мають можливість долати геополітичні кордони, вони водночас можуть і руйнувати такі. Особливо якщо мова йде про етатистську релігію (як от метанаратив «русский мір»), яка сакралізує певну державну систему в руках вузького кола привладних осіб. За таких обставин закамфльована під світову етатистську релігію (РПЦ) проникає крізь кордони і стає фактором руйнування державної та національної безпеки інших — тих країн і націй, на які зазіхає російська федерація як на сферу свого впливу і предмет свого зацікавлення.

У даному випадку це трапляється методом підміни (або ж витіснення, підпорядкування) національної (українець) ідентичності псевдорелігійною («православний» прихожанин РПЦ в Україні). Зауважимо — релігійна ідентичність робить її носія водночас і актуалізатором певних цінностей, певного образу належного світоустрою (цивілізації), певного способу поведінки людини, що пов'язано із характеристиками сакрального, Бога, священних цінностей та людини. Так образ священної Батьківщини є водночас прообразом належного стану Батьківщини земної, що за умови етатистської релігії («русский мір») перетворює вірян та агентів впливу — актуалізаторів цілком земного геополітичного проекту там, де вони є, попри геополітичні кордони й культурно-історичні передумови.

Тож РПЦ стає інструментом (через псевдорелігійну проповідь) проникнення «русского міра» в ті земні локуси, де є їхні прихожани. Світоглядна окупація «русским міром» під камуфляжем релігійної проповіді стає важливим етапом із захоплення територій російською федерацією. Саме проповідь РПЦ є тим

ферментувальним елементом, який перетворює оброблену й перебудовану свідомість індивідів на територію «руського міра».

Однак розуміння цих механізмів дає нам підстави виробити як запобіжники, які убезпечать підміну світової релігійної парадигми етатистськими віруваннями і витирання громадянської чи національної ідентичності накинutoю псевдорелігійною, так і алгоритми звільнення від зашморгу «руського міра» українських мешканців після деокупації загарбаних російською федерацією українських територій. А для глобального світу (щонайбільше — європейської цивілізації) українська рецептура (вироблена з нашого досвіду захисту Українського світу від «руського міра») може виявитись тією імунною моделлю, яка оздоровить від руйнівних наслідків сучасного розгулу ошалілих від безкарності диктатур, кожна з яких приписує собі священні характеристики й намагається підпорядкувати світ власним правилам, перетворивши його на ресурсне поле для безкінечного владарювання.

**ГО «Фонд сприяння демократії»
Український безпековий клуб**

**ФОНД СПРИЯННЯ
ДЕМОКРАТІЇ**

**Hanns
Seidel
Stiftung**

© 2026. Матеріали призначені для
вільного поширення із зазначенням
авторства.

Email: press@secureclub.org
Phone: +38 (063) 765 90 85
<https://secureclub.org>
<https://www.facebook.com/secureclub.org>